

tasavvur

tekirdag ilahiyat dergisi | tekirdag theology journal

e-ISSN: 2619-9130

tasavvur, Aralık/December 2019, c. 5, s. 2: 943-974

Kur'an'da Firavun ve Kavminin Başına Geldiği Belirtilen Musibetlerin Tefsir Kaynakları, Tevrat ve Bilimsel Veriler Üzerinden Değerlendirilmesi

Evaluating the Plagues Uttered in Qur'an, Experienced by Pharaoh and His Peoples, through Islamic Exegesis Sources, the Data in Torah and Scientific Approaches

Hüseyin YAKAR

Dr., Avcılar Süleyman Nazif Anadolu Lisesi, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni
Doctor, Avcılar Suleyman Nazif Anatolian High School, Turkish Philology Teacher
Istanbul, Turkey
h_yakar@hotmail.com

ORCID ID: orcid.org/0000-0002-3146-6052

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 25 Eylül / September 2019

Kabul Tarihi / Date Accepted: 05 Aralık / December 2019

Yayın Tarihi / Date Published: 31 Aralık / December 2019

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Aralık / December

Atıf / Citation: Yakar, Hüseyin. "Kur'an'da Firavun ve Kavminin Başına Geldiği Belirtilen Musibetlerin, Tefsir Kaynakları, Tevrat ve Bilimsel Veriler Üzerinden Değerlendirilmesi". *Tasavvur: Tekirdağ İlahiyat Dergisi* 5/2 (Aralık 2019): 943-974.

İntihal: Bu makale, iThenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by iThenticate. No plagiarism detected.

web: <http://dergipark.gov.tr/tasavvur> | mailto: ilahiyatdergi@nku.edu.tr

Copyright © Published by Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi,
İlahiyat Fakültesi / Tekirdag Namık Kemal University, Faculty of
Theology, Tekirdag, 59100 Turkey.

Bütün hakları saklıdır. / All right reserved.

CC BY-NC-ND 4.0

Öz

Bu çalışmamızda Kur'an'da ifadesini bulan (A'râf 7/133) tufan (الطُّوفَانِ), çekirge (وَالْجَرَادِ), haşere (وَالْقُمَّلِ), kurbağa (وَالضَّفَادِعِ) ve kan (وَالدَّمَ) ayetleri ile onların karşılığı olarak Tevrat'ta aktarılan kan, kurbağa, sivrisinek/bit, sinek/böcek, veba/sıgır hastalığı, çıban, dolu, çekirge, karanlık ve ilk doğanların ölümü belaları (ten plagues); rivâyetler, Tevrat verileri ve bilimselci yaklaşım ekseninde ele alınmıştır. Çalışmamızda, Kur'an'da (İsrâ 17/101, Neml 27/12) firavun ve âline karşı Hz. Musa'ya dokuz ayet verildiğinden bahsedilmesine binaen bu mucizelerin neler olduğunun ortaya konulması ve ilgili ayet, rivâyetler ve Tevrat'taki verilerin tekâbüliyet, nedensellik, tutarlılık, kozmik-büyüsel algı ve bilimsel veriler ekseninde değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda ilk olarak tefsir kaynaklarımızda dokuz ayetin neler olabileceğine dair ortaya konulan görüşler hakkında bilgi verilmiş ve tarafımızca da değerlendirmede bulunulmuştur. Ayrıca rivâyetler ile Tevrat'taki verilerin tekâbüliyeti hususunda gerek ayetteki ilgili lafızların anlamsal çerçevesi gerekse bilimsel veriler üzerinden tarafımızca fikir yürütülmüş, söz konusu veriler; nedensellik ve tutarlılık gibi farklı açılardan değerlendirilmiştir. Konuyla ilgili olarak Doğu'da bilimselci yaklaşımların yok denecek kadar az olmasına bağlı olarak Batılı araştırmacıların Tevrat'taki veriler üzerinden geliştirdikleri bilimselci yorumlar üzerinde durulmuştur. Bu çerçevede dış faktör olarak Ege Denizi'ndeki Thera yanardağının patlaması üzerinde, iç faktör olarak da Mısır'da muhtemelen gerçekleşmiş olan tabii olaylar üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kur'an, tefsir, Tevrat, dokuz mucize, on bela, firavun, bilimselci yaklaşım.

Abstract

In this study the signs of deluge (tufan), locusts, insects, frogs and blood uttered in Quran (A'râf 7/133) and corresponding with them in Torah, the plagues of blood, frogs, gnats/lice, flies/insects, murrain, boils, hailstorms, locusts, darkness and the death of firstborns are discussed through Islamic narratives, the data in Torah and scientific approaches. With regard to Qur'an mentioning that Moses has been given nine signs (İsrâ 17/101, Neml 27/12), our article at first aimed at revealing these nine signs. Besides, the correspon-

dence between signs uttered in Qur'an and plagues uttered in Torah and evaluating the narratives in exegesis sources and Torah through causality, consistency, reality, cosmic and magical aspect and scientific approach are aimed. Within this framework, the determinations in the exegesis sources as to these nine signs are cited and a view is formed by us thereanent. Moreover, aforesaid correspondence is estimated by us on the basis of semantic fields of the words uttered in Quran and scientific data. In regard to a minute amount of scientific approach in East, thereanent the scientific views of the occident researchers through the data in Torah are discoursed. Within this scope as a exogenous factor, the eruption of Thera volcano at Aegean Sea and as a internal factor, the natural events which have probably occured in Egypt are discoursed.

Key Words: Quran, exegesis, Torah, nine wonders, ten plagues, pharaoh, scientific approach.

Giriş

Mucizeleri, göz bağı işlerden sayıp bunlara inanmayacaklarını ilan eden Firavun ve kavminin üzerine gönderilen belalar, ortak ve farklı noktalarıyla Kur'an, tefsir kaynakları ve Tevrat'ta aktarılmaktadır. A'râf suresindeki aktarıma göre (A'râf 7/132-133) Firavun âli, kendilerine göre göz bağı olan mucizelerden hangisi getirilirse getirilsin inanmayacaklarını ifade etmişler; bunun üzerine tufan (الطوفان), çekirge (والجراد), haşere (والقمل), kurbağa (والضفادع) ve kan (والدم) belalarıyla cezalandırılmışlardır.¹ Sözü edilen beş ayete (mucize) karşın İsrâ ve Neml surelerinde (İsrâ 17/101, Neml 27/12) Hz. Musa'ya dokuz ayet verildiğinden bahsedilmesi, müfessirleri konuyla ilgili farklı açıklamalar yapmaya sevk etmiştir.² Bu kapsamda konuyla ilgili pek çok rivâyet aktarılmıştır. Abdullah b. Abbas'tan (ö. 68/687-688) aktarılan bir rivâyette bu mucizelerin; Hz. Musa'nın eli, asası, dil tutukluğu, denizin yarılması, tufan, çekir-

¹ İlgili ayetlerde "Ve dediler ki bizi büyülemek için ne mucize getirirsen getir, biz sana inanacak değiliz."; " Biz de ayrı ayrı mucizeler olarak onların üzerine tufan, çekirge, haşere, kurbağalar ve kan gönderdik; yine de büyüklük tasladılar ve günahkâr bir kavim oldular." buyrulmuştur.

² İlgili ayetlerde "Andolsun biz, Musa'ya açık açık dokuz âyet verdik. Haydi İsrâiloğullarına sor. Musa onlara geldiğinde Firavun ona, Ey Musa, senin büyülenmiş olduğunu sanıyorum, dedi."; "Elini koynuna sok da kusursuz bembeyaz çıksın. Dokuz mucize ile Firavun ve kavmine (git). Çünkü onlar artık yoldan çıkmış bir kavim olmuşlardır." buyrulmuştur.

ge, haşere, kurbağa ve kan olduğu belirtilmiştir.³ İbn Abbas'tan aktarılan diğer bir rivâyette ise dil tutukluğu yerine kıtlık yıllarının sayıldığı görülmektedir.⁴ Muhammed b. Kâ'b el-Kurazî (ö. 108/726 [?]) bu mucizelerin; denizin yarılması, asa, A'râf suresinde aktarılan beş mucize, malların helak olması (tamse) ve taş mucizesi olduğunu söylemektedir.⁵ Taberî tefsirinde aktarılan ve İbn Kesîr'in (ö. 774/1373) İbn Abbas, Mücâhid (ö. 103/721), İkrime (ö. 105/723), Şa'bî (ö. 104/722) ve Katâde'ye (ö. 117/735) nispet edip doğru bulduğu diğer bir görüşe göre ise bu mucizeler; Hz. Musa'nın eli, asası, kıtlık yılları, meyvelerin eksilmesi, tufan, çekirge, haşere, kurbağa ve kandır.⁶ Müfessirlere göre Hz. Musa'ya daha başka mucizeler de verilmiştir.⁷ Fahreddin er-Râzî (ö. 606/1210) müfessirlerin; asa, el, tufan, çekirge, haşere, kurbağa ve kan mucizelerinde ittifak ettiklerini belirtmiştir.⁸

Konuyla ilgili yukarıda zikredilen görüşlerden tamamen farklı bir rivâyet de aktarılmaktadır. Söz konusu rivâyette iki Yahudi'nin dokuz ayeti sormaları üzerine Hz. Peygamber'in: "Bu dokuz ayet, Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmanız, hırsızlık etmemeniz, zina yapmamanız, hak ile olması dışında Allah'ın

³ Bu konuda bk. Ebu Ca'fer Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *Câmi'u'l-beyân 'an tefsîr-i âyi'l-Kur'ân: Tefsîru't-Taberî*, thk. Dr. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî, (Kahire: Dâru Hecr, 2001) 15:99; Dahhâk'tan konuyla ilgili aktarılan iki rivâyet için bk. Dahhâk b. Müzâhim, *Tefsîru'd-Dalhâk*, der. ve thk. Dr. Muhammed Şükri Ahmed ez-Zâviyetî, (Kahire: Dâru's-Selâm, 1999), 1: 537.

⁴ İbn Kesîr, İmâdüddîn Ebi'l-Fidâ İsmail ed-Dimeşki, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-azîm*, thk. Mustafa es-Seyyid Muhammed, Muhammed es-Seyyid Reşad, (Giza: Müessesetü Kurtuba, 2000), 9: 86-87.

⁵ Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, 15: 100; İbn Kesîr, tefsirinde Muhammed b. Kâ'b el-Kurazî'nin görüşünü zikrederken denizin yarılması yerine yed-i beyzâyı saymaktadır. Bu konuda bk. İbn Kesîr, *Tefsîr*, 9: 87.

⁶ Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, 15: 101-102; Hasan-ı Basrî ise kıtlık yılları ve meyvelerin eksilmesini tek bir mucize sayarken asa-yılan mucizesi kapsamında asanın yılanları yutması olayını dokuzuncu mucize saymıştır. İlgili bilgiler için bk. Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, 15: 102; İbn Kesîr, *Tefsîr*, 9: 87.

⁷ İbn Kesîr'e göre, Hz. Musa'nın asasını taşa vurması ve ondan nehirler fışkırması, bulutla gölgelenmeleri, *menn* ve *selvâ* ikramı, Mısır'dan çıktıktan sonra İsrâiloğullarına verilen diğer nimetler bu kapsamdadır. Bu konuda bk. İbn Kesîr, *Tefsîr*, 9: 87; Râzî de ilgili konu bağlamında Kur'an'da Hz. Musa'nın pek çok mucizesinin zikredildiğini belirtmiştir. Bunlar: Hz. Musa'nın dilindeki tutukluğun giderilmesi, asanın yılanla dönüşmesi, asanın çok olmasına rağmen sihirbazların asa ve iplerini yutması, yed-i beyzâ, A'râf suresinde zikri geçen beş mucize, denizin yarılması, taşın yarılması ve suyun fışkırması, dağın üzerlerine kaldırılması, *menn* ve *selvâ*, kıtlık yılları ve mahsullerin eksilmesi, Firavun hanedanının arı, un, yiyecek, altın ve gümüş gibi mallarının yok edilmesidir. Râzî'ye göre Kur'an'da on altı mucize zikredilmişken ilgili ayette dokuz mucizeden bahsedilmesi daha çok mucize olmasına engel teşkil etmez. Nitekim fıkıh usulünde de bir sayının belirlenmesi, daha fazlasını ortadan kaldıran bir duruma işaret etmez. İlgili ayet de bu usulün delili durumundadır. Bu konuda bk. Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb: Tefsîru'l-Fahri'r-Râzî: et- Tefsîru'l-kebir*, (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1981), 21: 65.

⁸ Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb*, 21: 65.

kutsal kıldığı cana kıymamanız, sihir yapmamanız, faiz yememeniz, suçsuz bir kimseyi öldürülmesi için hükümdara götürmemeniz, evli kadınlara iftira atmamanız ya da savaştan firar etmemeniz ve size has olarak cumartesi yasağına riayet etmenizdir.” buyurduğu rivâyet edilmiştir.⁹

Râzî'nin diğer görüşlere nispetle “en sağlam” olarak sunduğu söz konusu rivâyetin İbn Kesîr tarafından cerh edildiği görülmektedir. İlgili hadisi müşkil olarak nitelendiren İbn Kesîr, râvilerden Abdullah b. Seleme'nin hıfz bakımından eksik olduğunu ve dokuz ayet ile on emri karıştırmış olabileceğini belirtmiştir. Haklı olarak o, on emrin Tevrat'taki tavsiyeler olduğunu ifade etmiştir. Bunlarla Firavun'a karşı çıkılmamıştır.¹⁰

Hız. Musa'nın dokuz mucize ile firavuna gönderildiğini ifade eden ayette (Neml 27/12) asa-yılan ve yed-i beyzâdan bahsedilmesi ve bu mucizelerin dokuz ayet içinde olduğunun ifade edilmesi bizlere ilk iki mucizenin bunlar olduğunu düşündürmektedir. Beş mucizenin aktarıldığı ayetten önce (A'râf 7/130) firavun âlinin kıtlık ve ürün eksikliği ile imtihan edildiğinin belirtilmesi, diğer bir mucizenin kuraklık-kıtlık olabileceğini göstermektedir. Hız. Musa'nın, firavun ve âlinin mallarının yok olması ve kalplerine sıkıntı verilmesine yönelik duasına icabet edildiğinin belirtilmesi de (Yunus 10/88-89) diğer belanın *tamse* olabileceğini düşündürmektedir. Ayrıca kıtlık ve kuraklığın ekonomik yapıyı bozacağı gerçeğinden hareketle söz konusu ayetin kıtlığı takiben gerçekleştiği de söylenebilir. A'râf suresinde sayılan beş mucize ile de dokuz mucizenin tamamlandığını söylemek mümkündür.

Tevrat'ta söz konusu mucizeler on adet olarak zikredilmekte (ten plagues) ve bela (plague, calamity) olarak adlandırılmaktadır.¹¹ Ne var ki söz konusu adlandırmanın yanlış olduğunu düşünen ve Kur'an'dakine uygun olarak bela yerine işaret/ayet (sign) ve mucize (wonder) lafızlarını tercih eden Batılı araştırmacılar da bulunmaktadır.¹² Tevrat'taki aktarıma göre Firavun ve kavminin

⁹ İlgili rivâyet için bk. Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, 15: 103-104; İbn Kesîr, *Tefsîr*, 9: 88; Benzer bir rivâyet için bk. Râzî, *Mefâtilü'l-gayb*, 21: 65.

¹⁰ İbn Kesîr, *Tefsîr*, 9: 88.

¹¹ Binns, *From Moses to Elisha: Israel to the end of the ninth century B.C.*, (London: Oxford University Press, 1957), 87.

¹² Barbara J. Sivertsen, *The parting of the sea: How volcanoes, earthquakes and plagues shaped the story of exodus*, (New Jersey: Princeton University Press, 2009), 35; Jonathan Kirsch'ün de söz konusu olayların anlatıldığı bölüme “Signs and Wonders” başlığını atması benzer bir yaklaşımı örneklemektedir. Bu

başına sırasıyla kan¹³, kurbağa¹⁴, sivrisinek/bit¹⁵ sinek/böcek¹⁶, veba-sığır hastalığı¹⁷, çıban¹⁸, dolu¹⁹, çekirge²⁰, karanlık²¹, ilk doğanların ölümü²² belaları gönderilmiştir.

Batı dünyasında başta bilimsel veriler ve metin kritiği eksenli olmak üzere Mısır'ın başına gelen afetlerle ilgili olarak çok sayıda çalışmanın yapıldığı görülmektedir. Söz konusu çalışmalarda Tevrat üzerinden hareket edilmiş ve *on bela* çerçevesinde çeşitli yaklaşımlar sunulmuştur. Çalışmamızda özellikle ilgili afetlerin bilimsel yönü bağlamında söz konusu eserlerden yararlanılmıştır. Türkiye'de ise özel olarak sözü edilen konuyu işleyen bir çalışmanın yapılmadığı görülmektedir. Bu çerçevede Hz. Musa ve firavun ile ilgili yapılan çalışmalarda sözü edilen konu işlenmiştir. Ali Sayı'nın "Firavun, Hâmân ve Kârûn karşısında Hz. Musa" adlı eserinde söz konusu belalar tefsir kaynakları ve kısmen Kitab-ı Mukaddes eksenli olarak aktarılmış, bilimsel ve tarihi verilere ise çok az değinilmiştir. Galip Kaçar'ın "Kur'ân-ı Kerim'de Hz. Musa ve Firavun" başlıklı yüksek lisans tezinde ilgili konu büyük ölçüde ayetler ve İslam tarihi kaynakları üzerinden ele alınmıştır.

1. Rivayetler ve Tevrat'taki Anlatım

İlgili bölümlerde ayrıntılı biçimde açıklanacağı üzere Tevrat'ta aktarılan on belanın A'râf suresindeki beş ayete karşılık geldiğini söylemek mümkündür. İlgili ayetlerde geçen lafızlara dair, tefsir kaynaklarımızda yapılan açıklamalar ve Bazı Batılı araştırmacılar tarafından söz konusu belaların aslında daha az sayıdaki belanın çoğaltılması biçiminde hikâyeleştirildiğinin ifade edilmesi bu görüşü desteklemektedir. Tevrat'taki sivrisinek/bit, sinek/böcek, sığır hastalığı ve çıban gibi belaların sonraki anlatımlarda ayrı belalar olarak

---

konuda bk. Jonathan Kirsch, *Moses a life*, (New York -Canada: The Random House Ballantine Publishing Group, 1998), 139-173.

¹³ Çıkış, 7/14-25.

¹⁴ Çıkış, 8/1-15.

¹⁵ Çıkış, 8/16-19.

¹⁶ Çıkış, 8/20-32.

¹⁷ Çıkış, 9/1-7.

¹⁸ Çıkış, 9/8-12.

¹⁹ Çıkış, 9/13-35.

²⁰ Çıkış, 10/1-20.

²¹ Çıkış, 10/21-29.

²² Çıkış, 11/1-10.

hikâye edildiği; dolu, çekirge ve karanlık belaları için de benzer bir durumun geçerli olduğunun ifade edilmesi bu kapsamda değerlendirilebilir.²³ Tevrat metnini oluşturduğu düşünülen geleneklerden hiçbirinin (Yahvist, Elohist, Tesniyeci, Ruhbânî) söz konusu belaları bütünüyle aktarmamış olması ve söz konusu belaları on adet sunmaması da bu görüşü desteklemektedir.²⁴ Netice olarak Kur'an'da sözü edilen *tufanın*; dolu ve karanlığa, *kummelin* ise sivrisinek/bit, sinek/böcek ve çıban belalarına karşılık geldiği söylenebilir. İlk doğanların ölümü ve veba/sığır hastalığı ise bilimsel veriler bağlamında *kummel*, anlam yelpazesi bağlamında ise *tufanın* içinde yer almaktadır.

1.1. Tufan

Tefsir kaynaklarımızda *tufanın* ne olduğuna dair farklı rivâyetlerle karşılaşılmaktadır. Bu çerçevede söz konusu lafız için su (yerden ya da gökten), boğulma, taun (veba), bela, hayvanların ölümü (mûtân- موتان), çiçek hastalığı (güderi), ölüm, çabuk yayılan ölüm, çepeçevre saran bir durum²⁵, şiddetli yağmur, şiddetli yağmur ve rüzgâr, ekini ve meyveyi telef eden boğucu yağmur, evleri ve tarlaları/her yeri basan su, gökten çokça inip yeri kaplayan her şey anlamları verilmiştir.²⁶ Sözü edilen anlamlardan bahseden Taberî (ö.

²³ Sivertsen, *The parting of the sea*, s.40-41; Binns ise bela sayısının sekiz olabileceğini, üçüncü bela ile dördüncü belanın, beşinci bela ile de altıncı belanın aynı olabileceğini belirtmiştir. Bu konuda bk. Binns, *From Moses to Elisha*, s.87.

²⁴ Binns, *From Moses to Elisha*, s.87; Maurice Bucaille, Yahvist gelenein altı ya da yedi belayı, Sacerdotal(ruhbanî) ve Elohist geleneğin ise dört veya beş belayı aktardığını ifade ederken Binns, Yahvist geleneğin sekiz, diğer iki geleneğin ise beş belayı aktardığını belirtmiştir. Söz konusu bilgiler için bk. Maurice Bucaille, v.dğr., *Musa & Firavun: Çıkış Kitabı*, çev. Ayşe Meral, İbrahim Kapaklıkaya, (İstanbul: Gelenek Yayıncılık, 2002), 306; Binns, *From Moses to Elisha*, s.87.

²⁵ İlgili anlam için غَلِيظًا طَائِفًا مِنْ رَبِّكَ (Kalem 68/19) ayeti örnek gösterilmektedir. Söz konusu örneklendirme için bk. Ebü'l-Hasen Ali b. Ahmed b. Muhammed Vâhidî, *et-Tefsîru'l-basîr*, (Riyad: Câmî'atü'l- İmâm Muhammed b. Suûd el-İslâmiyye İmâdetü'l- Bahsi'l-İlmî Silsiletü'r-Resâilil-Câmî'iyye 105, H 1430), 9: 307; İbn Kesîr, *Tefsîr*, 6: 368.

²⁶ Taberî, *Câmi' u'l-beyân*, C.X, s.378-381; Cârullah Ebü'l-Kasım Mahmud b. Ömer ez- Zemahşerî *el-Keşşâf 'an hakâik-i gawâmizi't-Tenzîl ve 'uyûnu'l-ekâvîl fi vücûhi't-te'vîl*, thk. eş-Şeyh Adil Ahmed Abdülmevcud, eş-Şeyh Ali Muhammed Muavviz, (Riyad: Mektebetü'l-Abikan, 1998), 2: 496; İbn Manzûr, "Tvî", *Lisânü'l-Arab*, thk. Abdullah Ali el-Kebîr v.dğr.,(Kahire: Dârü'l-Maârif, b.y.), 4: 2724; Şehabeddin Mahmud el-Âlûsî, *Rûhu'l-me'ânî fi tefsîri'l-Kur'ânî'l-'azîm ve's-seb'i'l-mesânî*, (Beyrut: Dârü İhyâit-Türâsî'l-Arabî, b.y.), 9: 33; Muhammed Reşid Rıza, *Tefsîru'l- Kur'ânî'l-hakîm: Tefsîru'l-menâr*, İkinci bs., (Kahire: Dârül-Menâr, 1947), 9: 89; Muhammed Tâhir b. Âşûr, *Tefsîru't-tahrîr ve't-tenvîr*, (Tunus, Ed-Dâru't-Tunusiyye li'n-Neşr, 1984), 9: 69; Tantâvî Cevherî, *el-Cevâhir fi tefsîri'l-Kur'ânî'l-kerîm*, İkinci bs., (Mısır: Mustafa el-Bâbî el-Halebî ve Evlâdüh, H 1351), 4: 204; Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, *Hak dini Kur'an dili*, (İstanbul: T.C.Diyânet İşleri Reisliği Neşriyatı, 1936), 3: 2266; Tufânın, çok yağmasından

310/923), İbn Abbas'tan aktarılan "onları Allah'ın emirlerinden bir emrin kuşatması" anlamının daha doğru olduğunu ifade etmiştir. Nitekim böyle olduğunda onları kuşatan şey şiddetli bir yağmur da çabuk yayılan ölüm de olabilecektir.²⁷

İlgili anlamlar bize tufanın gök kaynaklı olabileceği gibi Nil'in taşması sonucu da ortaya çıkmış olabileceğini göstermektedir.²⁸ Tufanın gece karanlığı anlamında da kullanıldığının belirtilmesi (طوفان الظلام) ilgili mucizenin Tevrat'taki karanlık belasıyla ilgisini akıllara getirmektedir.²⁹

Rivâyete göre asa, el, meyvelerin azalması ve kuraklık ayetleri ile yola gelmeyen firavuna ceza olarak tufan ayeti gönderilmiştir. Bunun sonucunda Benî İsrâil ile Kıptiler ayrı bölgelerde değil de karışık olarak dağılmış evlerde oturmakla birlikte Kıptilerin evleri su ile dolmuş, ayaktayken su boyunlarına kadar gelmiş, oturan kişi boğulacak duruma gelmiş ama Benî İsrâil'in oturduğu evlere bir damla su girmemiştir. O kadar ki bu su tarlaları basmış, Mısır halkı şiddetli bir karanlıkta yağmura tutulmuş, ayı ve güneşi görememiş ve evden dışarı çıkamamış, Mısır adeta denize dönmüştür. Bunun üzerine Kıptiler, Hz. Musa'ya gelip yardım istemişler ve onunla sözleşmişlerdir. Böylece cumartesiden cumartesiye yedi gün süren tufan Hz. Musa'nın rabbine dua etmesiyle kaldırılmış, ülke topraklarında bitkiler bitmiş ve Mısır halkı bir ay afiyette yaşamıştır. Ne var ki aynı halk sonrasında inkâra kalkışmış ve: "Bu

---

dolayı boğulmaya sebep olan yağmur anlamında olduğunu belirten Zeccâc, فَأَخَذَهُمُ الطُّوفَانُ وَهُمْ ظَالِمُونَ (Ankebut 29/14) ayetini ilgili anlama örnek olarak vermiştir. Ona göre kelimenin "büyük ölüm" anlamı da vardır. Söz konusu bilgiler için bk. Ebu İshak İbrahim b. Serî ez-Zeccâc, *Ma'âni'l-Kur'ân ve i'râbuhû*, thk. Abdülcelil Abduh Şelebî, (Beyrut, Âlemü'l-Kütüb, 1988), 2: 369-370; Hz. Aişe'den aktarılan merfu bir hadiste Hz. Peygamber'in: "Tufan ölümdür." buyurduğu rivâyet edilmiştir. İbn Kesîr "garip" olarak tavsif etmektedir. Râzî de ilgili hâdîsi nakletmekte fakat söz konusu hadisin müşkil olduğunu belirtmektedir. Zira öldürülmüş olan bir topluma başka bir belanın gönderilmesinin anlamı yoktur. Ona göre ilgili haber doğru ise "ölüm" kelimesini, şiddetli yağmur ve sel gibi ölüme sebep olacak hadiselerin meydana gelmesine yormak gerekir. Muhammed Abduh da ilgili hadisin zayıf olduğunu ve böyle bir hadis ile sözcüğün akla ilk gelen anlamına aykırı bir anlamın sabit olmayacağını belirtmiştir. İlgili bilgiler için bk. Vâhidî, *et-Tefsîru'l-basît*, 9: 305-306; Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb*, 14: 227; İbn Kesîr, *Tefsîr*, 6: 368; Reşid Rıza, *Tefsîru'l-menâr*, 9: 89-90.

²⁷ Söz konusu görüş ve "şiddetli yağmur" anlamının şiirle istişhâdı için bk. Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, 10: 382.
²⁸ Elmalılı'ya göre iki yaklaşımın birleştirilmesiyle bir çelişki ortaya çıkmamaktadır. İlgili görüş için bk. Elmalılı, *Hak dini*, 3: 2266-2667.

²⁹ Söz konusu anlamlar ve Accâc'ın dizesi için bk. Vâhidî, *et-Tefsîru'l-basît*, 9: 307; Tufanın "şiddetli gece karanlığı" anlamını verip ilgili beyti örnek olarak sunan İbn Manzûr için bk. İbn Manzûr, "Tvî", 4: 2724.

su ülkemiz için nimet ve bereketten başka bir şey değilmiş, iyi ki de olmuş.” diyerek ahdi bozmuştur.³⁰

Ayetlerde geçmemekle birlikte tefsirlerde aktarılan rivâyetlerde Firavun ve kavminin taun ile de cezalandırıldığı belirtilmektedir. Bu kapsamda asadeniz mucizesinin öncesinde ve çıkış gecesinde Kıptilerin yeni doğan erkek çocuklarının öldüğü ve gece boyunca defin işlemleriyle uğraşıldığı için Hz. Mûsâ'nın peşine sabah düşüldüğü aktarılmıştır.³¹ İlgili rivâyete göre Hz. Mûsâ'ya, her dördü bir evde olacak şekilde Beni İsrâil'i toplaması, evlerde kuzu/koç kesilmesi ve kanının evlerin kapılarına sürülmesi vahyedilmiş; meleklerle de kapısında kan olan eve girmemeleri, Firavun kavminden olan insan ve hayvanların yeni doğanlarını öldürmeleri emredilmiştir. Neticede firavun kavminden yetmiş bin can taunla cezalandırılmıştır.³²

Kur'an'da zikredilen *tufan* lafzının anlam çerçevesi Tevrat'taki dolu, karanlık, hayvanların ve ilk doğanların ölümü belalarını karşılayabilecek niteliktedir. Tufanın; taun (veba), ölüm, hayvanların ölümü, Firavun ve kavmini çepeçevre saran bir durum, şiddetli yağmur, şiddetli yağmur ve rüzgâr, çabuk yayılan ölüm, şiddetli karanlık anlamları bu görüşü desteklemektedir. Rivâyetlerde tufan sebebiyle insanların ayı ve güneşi göremediği, evden dışarı çıkamadığının aktarılması ve “karanlık tufanı” kullanımı tufanın, karanlık belasının karşılığı olabileceğini ortaya koymaktadır.³³ Tevrat'taki anlatımda dolunun yanında ve belanın kaldırılması anında yağmurdan da bahsedilmesi, zihinlerde yaygın biçimde yağmur ile birlikte kodlanmış olan tufan kavramı-

³⁰ Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, 10: 394-395; Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 2: 496; Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, 14: 226; Âlûsî, *Rûhu'l-me'ânî*, 9: 34.

³¹ Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, 1: 660; Celaleddin es-Suyûtî, *ed-Dürrü'l-mensûr fi't-tefsîri bi'l-me'sûr*, thk. Abdullah b. Abdülmühsin et-Türki, (Kahire: Merkezü Hecer li'l-Buhûsi ve'd-Dirâsâtî'l- Arabiyye ve'l-İslâmiyye, 2003), 11: 246; Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 4: 393; Ebü'l-Berekât Abdullah b. Ahmed b. Mahmud en-Nesefî, *Tefsîru'n-Nesefî (Medâriku't-tenzîl ve hakâiku't-te'vîl)* thk.Yusuf Ali Bedivi, Dördüncü bs., (Dimaşk/Beyrut: Dâru İbn Kesir, 2008), 2: 564.

³² Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, 17: 575; Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, 10: 399-400; Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 4: 393; Nesefî, *Tefsîr*, 2: 564.

³³ İlgili rivâyet için bk. Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, 14: 226.

nın Tevrat'taki dolu belasıyla ilişkisini gündeme getirmektedir.³⁴ Tufanın taun anlamı da "hayvanların ve ilk doğanların ölümü" ile ilişkili gözükmektedir.³⁵

Tufanın Tevrat'taki karşılıklarından biri olarak düşündüğümüz hayvanların ölümü belasıyla ilgili olarak söz konusu kaynakta Rab tarafından kırlardaki hayvanların kırıma uğratıldığı yalnız İsrâiloğullarının hayvanlarına dokunulmadığı aktarılmıştır.³⁶

Dolu belası bağlamında ise Tevrat'ta, Rabbin Mısır'a tarihinde görülmemiş ağır bir dolu yağdıracağını söylediği, hayvanların ve kırdaki her şeyin sığınaklara konulmasını istediği belirtilmiştir. Zira dolu yağdığı anda kırdaki bütün insanlar ve hayvanlar ölecektir. Firavunun görevlileri arasında bu uyarıdan korkanlar kölelerini ve hayvanlarını evlerine getirirken uyarıyı önemsemeyenler tarlada bırakmışlardır. Netice olarak Rab gök gürlemeleri, dolu ve yıldırım göndermiş, Mısır'da insan, hayvan ve bitkiler mahvolmuş, bütün ağaçlar kırılmıştır. Tefsirlerde aktarılan rivâyetlerde İsrâiloğullarının Kıptilerle iç içe yaşamalarına rağmen evlerine hiç su girmediği belirtilmişken Tevrat'ta İsrâiloğullarının yaşadığı Goşen bölgesine dolu düşmediği belirtilmiştir.³⁷

Karanlık belasında da Mısır'ın üç gün koyu karanlığa gömüldüğü, bu süre zarfında kimsenin kimseyi göremeyip yerinden kılmıdayamadığı ifade edilmiştir. Buna karşılık İsrâiloğullarının yaşadığı yerler aydınlık kalmıştır.³⁸

Tufan kapsamında ele aldığımız "ilk doğanların ölmesi" musibeti çerçevesinde Tevrat'ta herkesin ailesine göre kendi ev halkına birer kuzu aldığı ve ilahi emre göre kesilen bu hayvanın kanını, etin yeneceği evin yan ve üst kapı sövelerine sürdükleri belirtilmiştir.³⁹ Neticede o gece Rab, Mısır'ı boydan boya geçmiş, tahtında oturan firavunun ilk çocuğundan, değirmendeki kadın kölenin ilk çocuğuna kadar hem insanların hem de hayvanların bütün ilk doğan-

³⁴ Muhammed Abduh da Hz. Musa'nın tehdidinde geçmeyen yağmurun, belanın kaldırılması anında zikredildiğine dikkat çekmektedir. İlgili yorum için bk. Reşid Rıza, *Tefsîru'l-menâr*, 9: 91.

³⁵ Tantâvî de tufanın taun ve mûtan anlamının Tevrat ile uyuştuğunu belirtmiştir. Bu konuda bk. Tantâvî *el-Cevâhir*, 4: 204.

³⁶ Çıkış, 9/1-7.

³⁷ Çıkış, 9/13-35.

³⁸ Çıkış, 10/21-29.

³⁹ Çıkış, 12/3-11

larını öldürmüş, Mısır'ın bütün ilahlarını yargılamıştır.⁴⁰ İsrâiloğullarına ait evlerin üzerindeki kan onlar için bir belirti olmuştur. Rab kanı görünce üzerinden geçmiş, Mısır'ı cezalandırırken ölüm saçan afet onlara hiçbir zarar vermemiştir.⁴¹

1.2. Çekirge

Tefsirlerde aktarılan rivâyetlere göre, inatçılıklarına devam etmeleri üzerine firavun ve kavmi tufan belasından sonra çekirge istilası ile cezalandırılmıştır. Yaprak, ağaç, çiçek ve meyve adına hiçbir şey bırakmayan hatta yeşillikleri bitirdikten sonra tahtalara geçip evlerin kapılarına, çatılarına ve elbiselelere varıncaya kadar her şeyi yiyip bitiren çekirgeler, İsrâiloğullarının evlerine girmemiştir. Açlıkla imtihan edilen ve doymak bilmeyen çekirgeler uçtuklarında bulut gibi güneşin önünü kaplamış, yeryüzünde üst üste konulduklarında bir zira kalınlığına ulaşmışlardır. Neticede Hz. Musa'nın duasıyla cumartesiden cumartesiye yedi gün süren bu bela ortadan kalkmıştır. Allah, bir rüzgâr göndermiş ve o rüzgâr çekirgeleri denize atmıştır. Diğer bir rivâyete göre Hz. Musa boş bir araziye çıkmış ve asasıyla doğu ve batıyı işaret etmiş, çekirgeler de geldikleri yerlere dönmüştür.⁴²

Tevrat'ta da söz konusu rivâyetlere paralel bir anlatım bulunmaktadır. İlgili kaynakta da Rabbin ülkede doğu rüzgârını estirdiği ve bunun neticesinde gelen çekirgelerin yeryüzünü kaplayıp toprağı görünmez hale getirdiği, ülkenin kapkara kesildiği ve çekirgelerin doludan kurtulan ürünleri, kırdan biten bütün ağaçları yediği ve Mısırlıların evlerine dolduğu belirtilmiştir. Neticede de firavunun ricası ve sözü, Hz. Musa'nın da Rabbe duası ile Rab doğu rüzgârını çok şiddetli batı rüzgârına döndürmüş ve bu rüzgâr çekirgeleri sürükleyip Kamış denizine dökmüştür.⁴³

1.3. Haşere/Kummel

Tefsir kaynaklarımızda tufan kavramının yanında mahiyetiyle ilgili birbirinden farklı açıklamaların yapıldığı lafızlardan biri de *kummel*dir. Söz konusu

⁴⁰ Çıkış, 12/12; Çıkış, 11/4-5.

⁴¹ Çıkış, 12/12.

⁴² Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, 10: 386-395; Zemaşerî, *el-Keşşâf*, 2: 496; Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, 10: 393, 397; Âlûsî, *Rûhu'l-me'ânî*, 9: 34.

⁴³ Çıkış, 10/1-20; Rüzgâr yönlerine dair eleştirel bir yaklaşım için bk. Binns, *From Moses to Elisha*, 94.

lafızla ilgili olarak kaynaklarda, buğdaydan çıkan kurt⁴⁴, kanadı olmayan çekirge yavruları (debâ)⁴⁵, küçük karınca⁴⁶, bit⁴⁷, siyah renkte küçük canlılar⁴⁸, bir tür kene (hamnân)⁴⁹, büyük kene⁵⁰, bite benzeyen ve develerin yediği kene yavruları⁵¹, pire⁵², kırmızı kanatlı küçük şey, kuştan daha küçük kızıl-kara kanatlı şey⁵³ anlamlarının verildiği görülmektedir. Rivâyetlerde, haşerelerin çiçek hastalığı gibi insanların derilerine yapıştığından bahsedilmesi ilgili lafzın çıban belasıyla olan ilgisini gündeme getirmektedir.⁵⁴ Kısmen farklı olarak Râğıb el-İsfahânî'nin (ö. V/XI. Yüzyılın ilk çeyreği) *kummele* "küçük sinekler anlamını verdiği görülmektedir ki bu anlam Tevrat'taki sinek ve böcek belasıyla uyum halindedir.⁵⁵ Söz konusu açıklamalar eşliğinde *kummelin* Tevrat'taki sivrisinek/bit, sinek/böcek ve çıban belalarının karşılığı olduğu söylenebilir. Kitab-ı Mukaddes yorumcularının "sivrisinek/bit" ile "sinek/böcek" afetlerini tek bela olarak görme eğilimi ve sivrisinek belası için sivrisinek dışında tatarcık, bit (gnats, lice) açıklamalarını yapmaları da bu doğrultuda değerlendirilebilir.⁵⁶

Tefsirlerde aktarılan rivâyetlerde Hz. Musa'nın Ayn Şems'te olan bir kum tepesine gidip ona asasıyla vurmasıyla haşerelerin çıktığı ve bunların çiçek

⁴⁴ Taberî, *Câmi' u'l-beyân*, 10: 383; Zemaşşerî, *el-Keşşâf*, 2: 496; Âlûsî, *Rûhu'l-me'ânî*, 9: 34; Elmalılı, *Hak dini*, 3: 2667.

⁴⁵ Taberî, *Câmi' u'l-beyân*, 10: 383-384; Ebû Mansur Muhammed b. Muhammed Mâtürîdî es-Semerkindî, *Te'vîlâtü'l-Ku'rân*, thk. Ertuğrul Boynu Kalın, Bekir Topaloğlu, (İstanbul: Mizan Yay., 2006), 6: 17; Zemaşşerî, *el-Keşşâf*, Cilt 2: 496; Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, 14: 227; İbn Manzûr, "Kml", 5: 3743. Âlûsî, *Rûhu'l-me'ânî*, 9: 34; Elmalılı, *Hak dini*, 3: 2667.

⁴⁶ İbn Manzûr, "Kml", 5: 3743; Muhammed Cemâleddin Kâsımî, *Mehâsinü't-te'vîl*, (b.y., Dâru İhyâi'l-Kütübî'l-Arabiyye, 1957), 7: 2841; Elmalılı, *Hak dini*, 3: 2667.

⁴⁷ Taberî, *Câmi' u'l-beyân*, 10: 384; Zemaşşerî, *el-Keşşâf*, 2: 497; Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, 14: 227; Süleyman Ateş, *Yüce Kur'an'ın çağdaş tefsiri*, (İstanbul: Yeni Ufuklar Neşriyat, 1988), 3: 384.

⁴⁸ Taberî, *Câmi' u'l-beyân*, 10: 385.

⁴⁹ Taberî, *Câmi' u'l-beyân*, 10: 385; Zemaşşerî, *el-Keşşâf*, 2: 496.

⁵⁰ Zemaşşerî, *el-Keşşâf*, 2: 496; İbn Âşûr, *et-Tahrîr*, 9: 69.

⁵¹ Taberî, *Câmi' u'l-beyân*, 10: 385.

⁵² Taberî, *Câmi' u'l-beyân*, 10: 384; Zemaşşerî, *el-Keşşâf*, 2: 496.

⁵³ İbn Manzûr, "Kml", 5: 3743.

⁵⁴ Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, 14: 227.

⁵⁵ Ebû'l-Kasım el-Hüseyn b. Muhammed er-Râğıb el-İsfahânî, "Kml", *el-Müfredat fî garibi'l-Kur'an*, thk. Muhammed Seyyid Keylani, (Beyrut: Darü'l-Marife, b.y.), 413; Râğıb el-İsfahânî'nin ilgili lafza verdiği anlamı aktaran ve bunun Tevrat'taki veriyle uyumlu olduğunu belirten Muhammed Abduh'un ilgili yorumu için bk. Reşid Rıza, *Tefsîru'l-nenâr*, 9: 91.

⁵⁶ Söz konusu bilgiler ve hayvanların ölümü ile çıban belasının da birbirinin benzeri ve kopyası olabileceğine dair yaklaşım için bk. Sivertsen, *The parting of the sea*, 36.

hastalığı gibi yüzlere, derilere, göz kenarlarına, kirpiklere yapıştığı, evlere ve yemeklere varıncaya kadar her yere yayıldığı ve insanların uyuyamaz ve duramaz olduğu belirtilmiştir. Hatta rivayetlere göre bitkileri silip süpüren, elbiselerden içeri girip insanları ısırarak haşereler yüzünden bir kişi değirmene on çuval ile gittiği halde üç ölçekle bile dönemez olmuştur. Neticede Hz. Musa'nın duasıyla cumartesiden cumartesiye yedi gün süren bu musibetin kaldırılması üzerine firavun ve kavmi sözünde durmamış ve "Şu anda biz kesin olarak anladık ki sen bilgili bir sihirbazsın. Kumu canlı varlıklara dönüştürdün. Bu yüzden sana iman etmeyeceğiz." demiştir.⁵⁷

Sivrisinek/bit belası kapsamında Tevrat'ta Hz. Musa'nın değil de Harun'un değneğini yere vurduğu ve böylece yerdeki bütün tozların sivrisineğe/bite dönüşüp Mısır'ı kapladığı, insanların ve hayvanların üzerine sivrisinekler/bitlerin üşüştüğü aktarılmıştır. Ayrıca Tevrat'ta büyücülerin de tozu sivrisineğe/bite dönüştürmek istediği fakat başaramadığı belirtilmiştir.⁵⁸ Sinek/böcek belasında ise Goşen bölgesinin bu beladan salim kaldığı belirtilmiştir.⁵⁹ Söz konusu belalarla bağlantılı olduğunu düşündüğümüz çıban belası da Hz. Musa ile Harun'un iki avuç dolusu ocak kurumunu firavunun önünde göğe savurması ile meydana gelmiştir. Böylece kurum bütün Mısır'ın üzerinde ince bir toza dönüşmüş, insanların ve hayvanların bedenlerinde irinli çıbanlar çıkmıştır. Tevrat'a göre büyücüler bu belayı da taklit edememişlerdir. Zira bu çıbanlar kendilerinde de çıkmıştır.⁶⁰

1.4. Kurbağa

Kurbağa belasında da rivâyetler ile Tevrat arasında yakın bir anlatımla karşılaşılmaktadır. Söz konusu bela çerçevesinde rivâyetlerde kurbağaların denizden karanlık geceler gibi çıktıkları, yoğurulan hamurun içine, insanların evlerine, avlularına, kap kacaklarına, elbiselerine ve yataklarına girdikleri, kurbağanın olmadığı yemek ve içeceğin kalmadığı belirtilmiştir. O kadar ki bir kimse konuşmaya yeltendiğinde hemen bir kurbağa ağzına zıplamış, bir kimse yere düştüğünde yanında bir zira kalınlığında kurbağa birikmiş, insan-

⁵⁷ Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, 10: 386-397; Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 2: 496; İbn Kesîr, *Tefsîr*, 6: 376-377; Râzî, *Mefâtilu'l-gayb*, 14: 226-227; Âltûsî, *Rûhu'l-me'ânî*, 9: 34.

⁵⁸ Çıkış, 8/16-19.

⁵⁹ Çıkış, 8/20-32.

⁶⁰ Çıkış, 9/8-12.

lar çenelerine kadar kurbağalarla oturur hale gelmişler ve bir kimse uzandı-
ğında etrafı kurbağa ile dolduğundan diğer yanına dönemez olmuştur. Aslı-
nda çölde yaşayan varlıklar olan kurbağalar Allah'ın emrini duyunca itaat et-
mişler ve kendilerini kaynar kazanlara, yanmakta olan fırınlara atar olmuş-
lardır.⁶¹

Tevrat'ta rivâyetlerden farklı olarak aynı mucizevi olayın sihirbazlar tara-
fından da gerçekleştirildiği ifade edilmiştir. İlgili bela kapsamında ırmağın
kurbağalarla dolup taşıdığı, kurbağaların ırmaktan çıkıp firavunun sarayına,
yatak odasına, yatağına, görevlilerin ve halkının evlerine, fırınlarına, hamur
teknelerine girdiği aktarılmıştır. Neticede firavunun ricası ve Hz. Musa'nın
duası ile kurbağalar evlerde, avlularda, tarlalarda ölmüş, insanlar da kurbağa-
ları yığın yığın toplamışlardır. Ülke de kokudan geçilmez olmuştur.⁶²

1.5. Kan

Rivâyetlere göre firavun, önceki belaların sona ermesi için verdiği sözde
durmamıştır. Bunun üzerine Nil kan akmış, nehirlerde, kuyularda ve kaplar-
daki sular; insanların yedikleri ve içtikleri taze kan olmuştur. Öyle ki İsrâilo-
ğullarından bir kimse ile bir Kıptî (firavunun talebi doğrultusunda) aynı yer-
den su almak istediklerinde Kıptîninki kan, İsrâiloğullarından olanın su
olarak çıkmış, aynı kabı paylaştıklarında da İsrâiloğullarından olanın tarafı su,
Kıptînin tarafı kan olmuştur. İsrâiloğullarından bir kimse ile bir Kıptî aynı
kayığa binip eliyle nehirden su almaya kalktığında da aynı durum cereyan
etmiştir. Hatta Kıptî bir kadın susuzluktan Benî İsrâil'den bir kadına varıp
ondan su istediğinde, testiden ya da kırbadan verilen su diğer kadının kabın-
da kana dönüşmüş, Kıptî kadın, suyu ağzına alıp benim ağzıma tükür, deyip
de diğer kadın bunu yaptığında su, Kıptî kadının ağzında kan olmuştur. Öle-
siye susayan ve susuzluktan yaş ağaçları emen Firavun da ağacın suyunu
emmeye kalktığında temiz su acı ve tuzlu olmuştur.⁶³ Kan ayeti ile ilgili yay-

⁶¹ Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, 10: 386-397; Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 2: 496-497; İbn Kesîr, *Tefsîr*, 6: 376-377; Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, 14: 226; Âlûsî, *Rûhu'l-me'ânî*, 9: 34.

⁶² Çıkış, 8/1-15.

⁶³ Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, 10: 387-397; Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 2: 497; İbn Kesîr, *Tefsîr*, 6: 376; Âlûsî, *Rûhu'l-me'ânî*, 9: 34.

gın anlayış bu olmakla birlikte kandan kastın burun kanaması olduğunu söyleyenler de bulunmaktadır.⁶⁴

Tevrat'ta rivâyetlerde aktarılanlarla uyumlu ama daha az detaylandırılmış bir anlatım göze çarpmaktadır. Buna göre Hz. Musa esasını ırmağın sularına, ırmaklarına, kanallarına, havuzlarına ve bütün su birikintilerine uzatmış ve böylece tahta ve taş kaplardaki sular da dahil olmak üzere bütün sular kana dönüşmüş, ırmaktaki balıklar ölmüş, ırmak leş gibi kokmuş ve Mısırlılar artık ırmağın suyunu içemez olmuşlardır. Söz konusu kaynağa göre büyücüler de aynı şeyi yapmışlardır.⁶⁵

2. Rivâyet ve Tevrat Verilerinin Değerlendirilmesi

2.1. Nedensellik, Tutarlılık ve Gerçeklik Bağlamında Değerlendirme

Nedensellik bağlamında rivâyetlerdeki tufan ile Tevrat'ta aktarılan dolu belası karşılaştırıldığında Tevrat'taki verilerin daha nedensel olduğu söylenebilir. Zira karışık olarak oturuş bir bölgede tufanın ev seçmesine kıyasla dolu ve yağmurun bölge (Goşen) seçmesi mantığa daha yakın, bilimsel açıdan daha açıklanabilir durmaktadır. Kan belası kapsamında rivâyetlerde aynı kuyu ya da kaptan alınan suyun kana dönüşmesinde Benî İsrâil-Kıptî ayrımı yapılması da ilgili mucizenin nedensellik yönünü zayıflatmaktadır. Tevrat'ta ise söz konusu bela çerçevesinde böyle bir ayrımın yapılmaması daha nedensel bir yaklaşım olarak düşünülebilir. Hayvanların ölümü belasında ise Tevrat'ta yer ayrımından bahsedilmeden sadece Kıptilere ait hayvanların etkilediğinin belirtilmesi nedensizliğe yakın bir anlatım olarak göze çarpmaktadır.

Tevrat'ta sözü edilen belaların Beni İsrail'in yaşadığı Goşen bölgesini etkilemediğine dair aktarımların bilimsel verilerde karşılığının olduğu söylenebilir. Nitekim bazı araştırmacılar tarafından ileri sürüldüğü üzere söz konusu belaların Ege'deki Thera yanardağının patlaması sonucu oluştuğu varsayıldığında bu belaların Güney Mısır'ı etkilediği fakat Hiksosların başkenti Avaris çevresi ile Goşen'i de içine alacak şekilde Delta'nın bir bölgesini etkilememiş olabileceği ifade edilmiştir. Bu varsayımın sonucunda, İsrâiloğullarının yaşa-

⁶⁴ Taberî, *Câmi' u'l-beyân*, 10: 397; Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 2: 497; Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, 14: 227; Âlûsî, *Rûhu'l-me'ânî*, 9: 34; İbn Âşûr, *et-Tahrîr*, 9: 70; Elmalılı, *Hak dini*, 3: 2668.

⁶⁵ Çıkış, 7/14-25.

dığı ve Aten kültürünün sürdüğü Kuzey Mısır'ın söz konusu afetlerden etkilenmediği söylenebilir.⁶⁶ Bu durumda Allah'ın Beni İsrâil ile birlikte tek tanrı inancına sahip söz konusu topluluğa merhametiyle muamele ettiğini düşünmek mümkündür.⁶⁷

Sözü edilen varsayım kabul edildiğinde Kuzey Mısır'ın Güney ile aynı kaderi paylaşmamakla birlikte panik ve karışıklığı yaşamış olduğu muhakkaktır. Zira onlar atık bulutunun sahile ulaşmasından evvel büyük bir patlama ya da patlama dizisi duymuş, şok dalgalarını ve yer sarsıntısını hissetmiş olmalıydılar. En korkutucu olanı da patlamadan sonra bir saat içinde gelgit dalgasının muhtemelen Mısır kıyılarını vurmuş ve Nil Deltası'na doğru yol almış olmasıdır. Bu durumda sahil kesiminde yaşayanlar ya da Nil'in üzerinde gemide olanların büyük bir tehlike yaşamış olması muhtemeldir. Çok daha küçük sismik bir olayın, -Japonya'da 1940'da gerçekleşen depremin- Pasifik'in karşı kıyısı Kaliforniya'da seri halinde on metre yüksekliğinde tsunami/gelgit dalgası oluşturduğu dikkate alındığında söz konusu tsunami ile Nil Deltasının büyük ölçüde seli yaşadığı ve nehirde giden gemilerin de alabora olduğu ya da battığı söylenebilir.⁶⁸

Söz konusu belaların Tevrat'taki anlatımında nedensel yaklaşımlar yanında mantikî tutarsızlıklar da karşılaşılmaktadır. Bu tutarsızlıklara gerek Kitab-ı Mukaddes araştırmacıları gerekse Müslüman âlimler tarafından dikkat çekilmiştir. Bu kapsamda söz konusu anlatımlardaki *her şey* (bütün sığırlar, bütün ürünler, bütün Mısır) ifadesi üzerinde özellikle durulmuş ve bu anlatım, hikâyelerin uzun zaman diliminde ağızdan ağıza farklı bölgelerde aktarı-

---

⁶⁶ Çağdaş araştırmalarda eski Mısır dininin monoteist dönemlerine şahit olduğu ifade edilmiştir. Bu kapsamda M.Ö. 1372-1354 yılları arasında hüküm süren IV. Amonefis'in (Akhenaton) Mısır'da tek tanrıcılığın temellerini attığı ve Mısır tanrılarının yerine *Aton/Aten* olarak adlandırdığı güneş kursunu tek tanrı olarak ilan ettiği belirtilmiştir. Bu devrim söz konusu kralın saltanatının dokuzuncu yılında tamamlanmıştır. Böylece Erik Hornung'a göre, Akhenaton İslam kadar radikal bir *tektanrıcılık* getirmiştir. İlgili bilgiler için bk. Sophie Desplancques, *Antik Mısır*, trc. İsmail Yerguz, (Ankara: Dost Kitabevi, 2006), 83-84; Jean Vercoutter, *Eski Mısır (L'Egypte ancienne)*, trc. Emine Su, (İstanbul: İletişim Yayınları, 1992) 80; Erik Hornung, *Mısır tarihi*, trc. Zehra Aksu Yılmaz, (İstanbul: Kabalcı Yayınları, 2004), s.105-111.

⁶⁷ Graham Phillips, *Atlantis and the ten plagues of egypt: The secret history hidden in the valley of the kings*, (Vermont: Bear & Company, 2003), 205-206.

⁶⁸ Phillips, *Atlantis*, 211-212.

lıp sonra birleştirilmesine bağlanmıştır.⁶⁹ Ayrıca Tevrat'taki tutarsızlıklar çerçevesinde araştırmacılar tarafından bazı sorular da gündeme getirilmiştir. Buna göre her şey Harun'un asasıyla kana dönüşmüşken Mısırlı büyücülerin kana dönüştüreceği su nereden çıkmıştır? Kan ya da ölü balıklar suyu zehirlemiş midir? Beşinci belada vebadan ölen sığırlar altıncı belada çibandan yedinci belada da doludan ölmek için tekrar mı yaratılmıştır?⁷⁰ Daha önce öldürülen hayvanlar son bela için nereden çıkmıştır.⁷¹ Üçüncü beladaki sivrisinekler, dördüncü beladaki at sinekleri ile aynı mıdır? Beşinci beladaki "sığır hastalığı" da altıncı beladaki "insan ve hayvan belası" ile tekrarlanmıştır mıdır?⁷²

Hayvanların salgın hastalıkla cezalandırılması çerçevesinde Tevrat'ta "deve"nin de sayılması da uzmanlar tarafından tartışılmıştır. Bu kapsamda Maurice Bucaille (ö. 1988) çift veya tek hörgüçlü develerin, Roma İmparatorluğu'nun Orta Doğu'yu işgali döneminde, ilgili beladan bin yıl sonra evcilleştirildiğini ifade etmiştir. Bu durumda ona göre hayvan hastalığı belasının sadece Yahvist gelenek tarafından aktarıldığı düşünüldüğünde develerle ilgili ayrıntıların metne daha sonra dahil edildiğini söylemek mümkündür.⁷³ Elliott Binns de (ö. 1963) develerin o dönemde Mısırlılar tarafından kullanılmadığını ve bunların bedevi tüccarlara ait olabileceğini belirtmiştir.⁷⁴ Farklı olarak Umberto Cassuto (ö. 1951), develerin evcilleştirilme tarihinin tartışmalı olduğunu bununla birlikte Hz. Musa zamanında develerin evcilleştirildiği hususunda herkesin hemfikir olduğunu belirtmiştir.⁷⁵

İpuwer Papirüsü olarak bilinen ve Mısır'da vuku bulan doğal ve siyasi felaketleri tasvir eden bir ağıt bazı araştırmacılar tarafından Tevrat'ta geçen belaların Mısırlıların gözüyle bir anlatımı ve söz konusu olayların gerçekten

⁶⁹ Sivertsen, *The parting of the sea*, 36-37.

⁷⁰ Sivertsen, *The parting of the sea*, 36; Binns, *From Moses to Elisha*, 88; Bucaille, *Çıkış Kitabı*, 301; Bucaille'ye göre bazı hayalperest yorumcular büyücülerin kana dönüşmemiş suyu, felaketten korunan İbranilerin yaşadıkları topraklarda veya Nil nehrine yakın olan bazı kuyularda bulduklarını ifade etmişlerdir. İlgili yorum için bk. Bucaille, *Çıkış Kitabı*, 301.

⁷¹ Reşid Rıza, *Tefsîru'l-menâr*, 9: 93.

⁷² Sivertsen, *The parting of the sea*, 36.

⁷³ Bucaille, *Çıkış Kitabı*, 303; Sivertsen de ilgili konuda anakronizm olduğunu ve develerin yüzyıllar sonra geldiğini belirtmiştir. Bu konuda bk. Sivertsen, *The parting of the sea*, 40.

⁷⁴ Binns, *From Moses to Elisha*, 91.

⁷⁵ Umberto Cassuto, *A Commentary on the Book of Exodus*, İbraniceden trc. Israel Abrahams, (Jerusalem: The Hebrew University Magnes Press, 1997), 111.

vuku bulduğuna bir işaret olarak düşünülmüştür. Söz konusu ağıtta da ilgili belalar bağlamında değerlendirilebilecek biçimde nehrin kan olduğu, bazı insanların ondan içtiği fakat susuzluktan kıvrandığı, tüm hayvanların yüreğinin yas tuttuğu ve toprağın hali yüzünden büyük baş hayvanların inlediği - çekirgelerin meyve ve otları yemesi çerçevesinde- ne meyve ne de ot bulunabildiği, her yerin telef olduğu, diyarın ışıksız kaldığı belirtilmiştir. Ağıtın birçok uzman tarafından M.Ö. 18-17. yüzyılda yazıldığı düşünülmesi zaman olarak Thera yanardağı patlamasıyla uyumluluk arz etmektedir. Neticede söz konusu ağıt, bazı araştırmacılara göre ilgili belaların bir mit değil tarihen sabit ve yaşanması mümkün bir olay olduğunu ortaya koymaktadır.⁷⁶

2.2. Kozmik ve Büyüsel Yaklaşım Çerçevesinde Değerlendirme

Yapılan araştırmalar, Kur'an'da ve Tevrat'ta aktarılan kan belasının literal okunuşunun yanında o dönem Mısır'da cari büyü anlayışının zihinlerde oluşturduğu algıya bağlı olarak farklı anlamlar taşıyabileceğini göstermektedir. Bu kapsamda *dšr* sözcüğünün hem kan hem de kırmızı anlamında olduğu ve olumsuz çağrışımlar taşıdığı belirtilmiştir. Söz konusu renk aynı zamanda Seth'in ve Horus'un yılan suretinde düşmanı olan Apep'in de rengi olduğundan bu kelime kötülüğün bir nevi eş anlamlısı durumundadır. Bundan dolayı kan belasının Mısırlı büyücüler nezdinde lanetin ve Mısır'ın yakın zamandaki felaketinin işareti olarak algılanmış olabileceği belirtilmiştir.⁷⁷

Bazı araştırmacılar tarafından söz konusu belaların kozmik boyutu olduğu da ifade edilmiştir. Bu çerçevede Yahve ile Mısır ilahları arasında amansız bir savaş olduğu ve söz konusu afetlerin de Yahve'nin kozmik savaştaki üstünlüğünü ortaya koyduğu belirtilmiştir. Bu kimselere göre İbraniler ve Mısırlılar da bu belalara doğal afetlerin ötesinde bir anlam yüklemişlerdir ve her belanın hedefinde ayrı bir ilah vardır: Nil'deki afet Hapi, Kurbağa istilası Heket, Sivrisinek istilası Geb, At sineği istilası Khepri, Büyükbaş hayvanların ölümü Hathor, Çıban belası İsis, Dolu afeti Nut, Çekirge istilası Seth, Karanlık

⁷⁶ Marc Madrigal, *Mısır'dan çıkış ve arkeoloji*, (b.y., Kutsal Kitap ve Arkeoloji, 2014), 11-12; Orta İmparatorluk dönemine ait olan Leiden Papirüsünde de Nil'in taşması neticesinde ortaya çıkabilecek durumlar bağlamında kan belasına değinildiği görülmektedir. Bu konuda bk. Bucaille, *Çıkış Kitabı*, 301.

⁷⁷ Scott B. Noegel, "Moses and magic: Notes on the book of exodus", *Journal of the Ancient Near Eastern Society* 24 (1996): 51.

afeti Ra, ilk doğanların ölümü musibeti de Firavun hedef alınarak gerçekleşmiştir. Neticede İsrâiloğullarının tek tanrısı, Mısır'ın on ilahını yenmiştir.⁷⁸

2.3. Bilimselci Yaklaşım

Konumuz olan ayetler/belalar modern dönemdeki yaygın kanaate paralel olarak mucizevi olayların evrende cari kanunlar çerçevesinde gerçekleştiğini ve onları ihlal etmediğini savunanlar tarafından aklileştirilmiştir. İlgili yaklaşımda tabiat olaylarının, gerçekleşme biçimi, zamanı ve mekânı ile bütün olarak mucizevi biçimde ilahi iradeyi gerçekleştirdiği fikrinin hâkim olduğu söylenebilir. Doğu dünyasında özellikle bilimselci tefsir anlayışında görülen söz konusu anlayış Batı dünyasında birçok araştırmacı tarafından kabul edilmekte ve bu anlayış küfrü gerektiren bir durum olarak algılanmamaktadır. Hz. İsa'nın müjdecisi olarak kabul edilen Beytullahim yıldızının bir süpernova ya da yıldız dizisi olduğu üzerinde Batı'da konsensüs olması ya da çarmıha gerilme esnasında gündüz vakti oluşan karanlığın ay/güneş tutulmasının sonucu olarak düşünülmesi Batı dünyasındaki bu anlayışa örnek olarak verilebilir.⁷⁹

İslam dünyasında da Kur'an'da kanunlar üstü bağlamda ve üslupta aktarılan olayların pozitivist yaklaşımın etkisiyle bazı müfessirler tarafından tabiatta cari kanunlar dairesinde açıklandığı görülmektedir. Bu çerçevede özellikle Seyyid Ahmed Han'ı (ö. 1898) anmak mümkündür. Nitekim o, Allah'ın sözü ile (word of God) ile Allah'ın işinin (work of God) asla çelişmeyeceğini, dolayısıyla Kur'an'da sebep-sonuç ilişkisine ters her şeyin bu prensibe göre yeniden yorumlanması gerektiğini ifade etmiştir.⁸⁰ Ona göre kâinat, kendisine hâkim olan sebep sonuç prensibi ile yönetilir. Tabiat kanunlarını yaratan Allah, bunları kesinliğe bağlamıştır. Bu düşünce ile o, mucizeleri tabiat kanunları dairesinde yorumlamaya çalışmıştır.⁸¹ Hz. Musa'nın asası ile denizin yarıl-

⁷⁸ Madrigal, *Mısır'dan çıkış*, 12-13.

⁷⁹ Phillips, *Atlantis*, 210; Benzer bir anlayışı dile getiren Binns, kurbağa belasının da doğal bir olayın şişirilmesi olabileceğini belirtmiştir. Söz konusu yorum için bk. Binns, *From Moses to Elisha*, 87,90; Haham Elie Munk da kan belasının temelinde doğal bir olayın yatabileceğini belirtmiştir. Bu konuda bk. Bucaille, *Çıkış Kitabı*, 300.

⁸⁰ Abdülhamit Birışık, *Hind altkütası düşünce ve tefsir ekolleri*, (İstanbul: İnsan Yayınları, 2012), 384-385.

⁸¹ Mustafa Öz, "Seyyid Ahmed Han", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1989), 2: 74; Tanrıyı tabiatın yazarı ve ilk sebep olarak gören Ahmed Han'a göre tanrı-tabiat ilişkisi saat yapıcısının saatle olan ilişkisine benzetmektedir. Bir saat yapıcısı nasıl saatin kendisine

ması mucizesine getirdiği yorumlar da bu kapsamda değerlendirilebilir.⁸² Denizin yarılması olayı çerçevesinde “muhal olan bir şeyin aslında vuku bulamayacağını, vuku bulanın da aslında imkan dâhilinde olduğunu belirten Muhammed Abduh’un (ö. 1905), ilgili mucizeyi med-cezir olayı çerçevesinde açıklayan Muhammed Esed (1992) ve Süleyman Ateş’in de benzer bir yaklaşım içerisinde oldukları söylenebilir.⁸³

İslam dünyasında denizin yarılması örneğinde gördüğümüz bilimselci yaklaşımların konumuz olan ayet bağlamında sergilenmediği görülmektedir. Bu durumun ortaya çıkmasında ilgili musibetlerin kevnî yasalar dairesine yakın olması ve pozitivist kodlarla yazılmış zihinleri çok incitmeyecek nitelikte olmasının etkili olduğu düşünülebilir. Bu çerçevede Batı dünyasının konuyla ilgili bilimsel yaklaşımına karşın tefsir kaynaklarımızda söz konusu ayetlerin bilimsel açıdan neredeyse hiç değerlendirilmediği görülmektedir. Farklı olarak İbn Âşûr (ö. 1973), suyun kana dönüşmesiyle kan renginde olmasının kastedilmiş olabileceğini ve bu anlamın Tevrat’takine uygun olacağını belirtmiştir. Bu durumda ona göre kırmızı bir kurttan dolayı sular kana benzetilmiş olabilir.⁸⁴

Kur’an’da iki farklı durum ortak özellik ya da özelliklerden dolayı aynı fiille ifade edilebilmektedir. Buna bakarak İbn Âşûr tarafından sergilenen söz konusu bilimselci yaklaşımın Kur’an üslubu tarafından nakzedilmediğini söylemek mümkündür. Kur’an’da uyku ile ölüm halinin bilinç kaybı ve hareketsizlik gibi ortak özelliklerine bağlı olarak ayetlerde (Secde 32/11; En’âm 6/60)

---

has tasarımı, parçaları arasındaki bağlantı ve bütün işlevselliğinden sorumlu ise tanrı da evrenin yaratıcısı olarak ondan sorumludur. Tanrı değişmez olduğu gibi evrende işleyen yasaları da değişmezdir. Dünya, tabii yasaya uygun hareket ettiği gibi ahlaki alan da istisna kabul etmeden mutlak iyi ve kötü yasasına göre hareket etmektedir. Acı ve zevk, insanlar tarafından sergilenen edimlerin mantıki sonuçlarıdır. Fiziki ve ahlaki alanda ilahi müdahaleye de ihtiyaç yoktur. Deist yaklaşıma uygun olan bu görüşe bağlı olarak Ahmed Han, mucizenin imkan dâhilinde olmadığını ve duanın fayda sağlamayacağını belirtmiştir. Ona göre mucizeler tabiat kanunlarını ihlal eden olaylar değildir zira tabiat kanunları tanrının uygulamadaki sözüdür. Sözü edilen görüşler için bk. Dr. Noor Muhammad Danish Bettani, Irfan Ali Shah, “Sir Syed’s religious thought: A critical analysis”, *Pashto* 45 (Ocak-Haziran 2016): 49.

⁸² Abdülhamit Birışık, *Hind altkütası düşünce ve tefsir ekolleri*, 378-380.

⁸³ İlgili yaklaşımlar hakkında bk. Reşid Rıza, *Tefsîru’l-menâr*, 1: 315; Muhammed Esed, *Kur’ân mesajı, meal-tefsîr*, çev. Cahit Koytak, Ahmet Ertürk, (İstanbul: İşaret Yayınları, 1999), 2: 747-748; Süleyman Ateş, *Yüce Kur’ân’ın çağdaş tefsîri*, 1: 163-164.

⁸⁴ İbn Âşûr, *et-Tahrîr*, 9: 70.

aynı fiille (توفي) ifade ediliyor olması bu durumu örneklemektedir.⁸⁵ Bu çerçevede bilimsel verilerin de işaret ettiği üzere suların kana dönüşmeyip çeşitli nedenlerle kan rengine büründüğünü söylemek Kur'an üslubu açısından mümkündür.

Batı dünyasında yaygın olan söz konusu yaklaşım doğrultusunda ilgili belaların dışsal ve içsel diyebileceğimiz iki tabii faktöre bağlandığı görülmektedir. Dış etki çerçevesinde Minos, Thera ya da Santorini patlaması olarak bilinen, Thera adası ve Minion yerleşiminde meydana gelen ve tarihteki en büyük patlamalardan biri olarak kabul edilen yanardağ patlamasının Mısır'ı da etkilediği ve söz konusu afetlere sebep olduğu savunulmuştur. Konuyla ilgili diğer görüşe göre ise söz konusu mucizeler Mısır'da meydana gelen tabii olaylar çerçevesinde gerçekleşmiştir.

2.3.1. İç Faktör

Söz konusu belaların Mısır'da meydana gelen doğal afetlere bağlanması kapsamında bazı bilim insanları karanlık afetini özel ve şiddetli bir kum fırtınasına ya da yoğun çekirge bulutuna, dolu afetini anormal hava durumlarına, tufanı Nil nehrindeki periyodik taşmaların yüksek boyutta olmasına, çıban afetini salgın hastalığa, kanlı nehri de güneyde, Tropikal Afrika'daki sismik bir harekete bağlayabilmişlerdir.⁸⁶

Kan belası çerçevesinde bazı nehirlerin yüksek oranda tortu taşıdığı ve böyle yerlerde alttaki kayaların ve toprağın kırmızı olmasına bağlı olarak suyun da kırmızı renkte olabileceği ifade edilmiştir. Dünyada "kırmızı nehirler" (Red Rivers) adıyla nehirlerin bulunması da aynı sebepten kaynaklanmaktadır. Söz konusu yaklaşıma göre sel suları, bataklıkta durgun suları etkilemekte ve Yeşil Nil olayı gerçekleşmektedir. Sonrasında tortulların etkisiyle ise Kırmızı Nil olayı vuku bulmaktadır. Yukarı Mısır bölgesinde belirgin olan bu

⁸⁵ Kur'an'da ilgili fiilin hem ölüm meleğinin can alması (يَتَوَفَّيْكُمْ مَلَكَ الْمَوْتِ) hem de geceleyin uyurken ölüye benzer şekilde kişinin bilincinin kapalı olması (وَهُوَ الَّذِي يَتَوَفَّيْكُمْ بِاللَّيْلِ) anlamında kullanıldığı görülmektedir.

⁸⁶ Phillips, *Atlantis*, 209; Bucaille, *Çıkış Kitabı*, 304; Karanlık belasının kum fırtınasına bağlanması için ayrıca bk. Binns, *From Moses to Elisha*, 94; Bucaille, *Çıkış Kitabı*, 301; Ali Sayı, *Firavun, Hâmân ve Kârun karşısında Hz. Musa*, (İstanbul: İz Yayıncılık, 1992), 151.

durum delta bölgesinde daha hafif gerçekleşmektedir.⁸⁷ Bu durum da ilgili beladan Beni İsrail'in yaşadığı bölgenin etkilenmediğini göstermektedir.

Sözü edilen olayların gerçekleşmesi durumunda Tevrat'taki verileri doğrulayacak biçimde balıkların ölmesi ve suların kokması doğaldır. Zira balıkların yaşamı gaz değişimine imkân veren solungaçlara bağlıdır. Bu hassas yapı da kendi yüzeyindeki hücrelerden salgılanan mukus örtüsüyle korunmaktadır. Tortularla tıkanması durumunda da aşındırıcı etkiyi azaltma adına daha çok mukus üretilmektedir. Ne var ki yüksek tortu yükünün süresi kısa olmazsa fazla mukus teneffüsü tıkamakta ve ölümlere yol açabilmektedir. Bilindiği kadarıyla da ölü balıklar çözünmekte ve kötü kokmaktadır.⁸⁸

Kurbağa belasının ise yağmurlar ve sellerle ilgili olabileceği ifade edilmiştir. Nitekim kurbağaların su birikintileri kurduğunda kendilerini kum katmanına gömdükleri ya da mukustan ve deri hücrelerinden yapılmış koza ile kaplayıp su kaybına engel olacak bir bariyer oluşturdukları, böylece kuru dönem boyunca nemli kaldıkları bilinmektedir. Yağmurlar ve seller geri döndüğünde ise bunlar derinlerdeki tortular içinden ya da kozalarından çıkmakta ve yağmurlar mevsimlik ise yumurtlama alanları arayarak yaşamaya devam etmektedirler. Ani yağmurların görüldüğü yıllarda kurbağaların dramatik biçimde çıkışı ise cansız varlıklardan canlıların oluşumu (su+tortu= hayvanlar) mitini canlandıracak boyutlarda olabilmektedir.⁸⁹

Sinek ve böcek istilası da yağmur ve yağmur sonrası oluşan hava şartlarıyla ilgili gözükmektedir. Bu kapsamda böcek istilasının yağmur sonrası, çölümsü şartların yeşil otlaklara ve çiçek açan bitkilere dönüşmesiyle ortaya çıkmış olabileceği düşünülmektedir.⁹⁰ Nitekim sinek ve sivrisinek sürüleri su kenarları ya da üstlerinde görebileceğimiz canlılardır. İzlanda'nın kuzeyindeki Myvatn, (Tatarcık Gölü) periyodik olarak çıkan tatarcık sürülerinden dolayı böyle isimlendirilmektedir. Bu sineklerin yoğun olması durumunda hayvanlar, sinek teneffüs edip asfiksiden ölmesin diye sığınaklara götürülmektedir. Goşen bölgesinin eski Mısır'ın kuzeydoğusunda, Nil deltasında olduğu düşü-

⁸⁷ Bucaille, *Çıkış Kitabı*, 301; Roger S. Wotton, "The ten plagues ", *Opticon* 1826, 3 (2007): 2; Benzer bir yaklaşım için bk. Binns, *From Moses to Elisha*, 88.

⁸⁸ Wotton, "The ten plagues ", 3.

⁸⁹ Wotton, "The ten plagues ", 3; Benzer bir yaklaşım için bk. Binns, *From Moses to Elisha*, 90.

⁹⁰ Wotton, "The ten plagues ", 4.

nülmektedir ve bu bölgedeki koşulların sinek istilasını için daha az elverişli olduğu söylenebilir.⁹¹

Sığır hastalığı ve çıbanın da sel, yağmur ve sonrasında ortaya çıkan sineklerle ilgisi bulunmaktadır. Nitekim sineklerle bağlantılı olarak çıbanlar, kara sinek ya da böcek ısırması sonucu ortaya çıkabilmektedir. Nehir kenarlarında sayıları yüz milyonlara ulaşan kara sineklerin çok küçükleri -Tevrat'ta sineklerin kurumdan oluştuğuna dair anlatımı doğrulayacak şekilde- kurum tanesi gibi görünmektedir. Aslında "kurum" (smut) Kuzey Amerika'nın bazı yerlerinde kara sinekler için de kullanılmaktadır.⁹²

Hayvan hastalığı da genellikle hastalık taşıyıcı organizma tarafından bulaştırılmaktadır. Isıran ya da ısırmayan cins olsun böceklerin çokluğu durumunda hastalığın hayvanlar arasında geçişi hızlı olabilmektedir. Sivrisineklerin hastalık taşıyıcı olması da yüksek ihtimaldir. Nitekim onlar suda yavrularlar ve sel ya da mevsimsel yağışlardan sonra sayıları milyonlara ulaşır. Kanunu alırken sinekler hastalık organizmalarını birinden diğerine geçirebilmektedir. Kanın pıhtılaşmasını engellemek için sinekten kanununun alındığı kılcal damara bir salya salgılanmaktadır. Enfekte olmuş salya da hastalığın kana bulaşmasına neden olmaktadır.⁹³

Tufan veya dolu afetinin de çok tesirli fırtınalarla açıklanması mümkündür. Nitekim bazı şartlarda tesirli fırtınaların çok büyük dolu taneleri üretebildiği ve bunların yıkıcı olduğu bilinmektedir.⁹⁴ Ayrıca Mısır iklimini iyi bilenler, bu bölgede dolu yağışının olağanüstü bir durum olmadığını bilmektedirler. Bu kapsamda 1945 ve 1966'da Mısır'da çok iri dolunun yağdığı bilinmektedir.⁹⁵

Karanlık afeti bağlamında da fırtınanın etkisinden söz edilebilir. Nitekim fırtına bulutlarının yoğun örtüsüyle oluşan gökyüzünün de çarpıcı karanlıkla-

⁹¹ Wotton, "The ten plagues ", 4; Nil'in kabarması esnasında bakteriyel bir sürecin kurbağa ölümlerine, bu ölümlerin de sivrisinek ve sineklerin çoğalmasına neden olduğu, sineklerin sürüleri öldürdüğü, bakterilerin yayılması sonucunda da irinli sivilcelerin çıktığı da savunulmuştur. Söz konusu görüş için bk. Bucaille, *Çıkış Kitabı*, 305.

⁹² Wotton, "The ten plagues ", 5.

⁹³ Wotton, "The ten plagues ", 5.

⁹⁴ Wotton, "The ten plagues ", 6.

⁹⁵ Bucaille, *Çıkış Kitabı*, 304.

ra sahne olduğu bilinmektedir.⁹⁶ Bu kapsamda Mısır bilimi uzmanları 1930'da mürekkep gibi kara bir bulutun yükseldiğini, gökyüzünü karartacak miktarda toz yağışının gerçekleştiğini ve havanın ancak iki gün sonra normale döndüğünü ifade etmişlerdir.⁹⁷

2.3.2. Dış Faktör

Tevrat'taki verileri esas olan bazı Batılı araştırmacılar söz konusu belaların Thera yanardağının patlamasıyla ilgili olabileceğini düşünmektedir. Onlara göre ilgili görüşün tek problemlü yönü Tevrat'taki sıralamadır.⁹⁸ Bu da söz konusu olayların aktarılmasından çok sonra yazıya geçirilmesiyle ilgili olabilir.⁹⁹ Onlara göre Tevrat'taki afet sıralaması etkileyicilik bakımından gittikçe artan bir özellik arz etmektedir. Bu çerçevede firavun, Rabbin isteklerini reddettikçe belalar da sıkışmıştır. Tekrar tekrar anlatılan bir hikâyenin daha çarpıcı olması için de böyle bir özellik beklenir.¹⁰⁰

Çağdaş araştırmalara göre M.Ö. 1628'de Nil deltasını ve Nil vadisinin diğer bölgelerini güneybatı Asya'daki Kenanlılar yönetmektedir. Söz konusu tarihte Delta'da yaşayan insanlar Santorini'ye çok uzak olduklarından yanardağın patlamasıyla oluşan ve 36 ila 38 kilometre yükselen sütunu görememişler, muhtemelen gök gürültüsüne benzer bir ses duymuşlardır. Zira dünyanın kavisli yapısından dolayı bu sütunun Mısır deltasından görülmesi için 55 kilometre yükselmesi gerekmektedir. Bu yüzden Delta'daki insanlar hızla geçip giden bir hava dalgası sonucunda kırılan çanak çömlek şakırtısını duymuş olmalıdırlar. Belki de onlara göre bu, fırtına tanrısı Seth/Baal'dir ya da her zaman olduğu gibi bir kış fırtınası kuzeybatıdan yaklaşmaktadır.¹⁰¹ Ne var ki durum bu defa farklıdır. Patlamanın ikinci fazıyla oluşan tsunami, Mısır sahi-

⁹⁶ Wotton'a göre önce karanlık ve ateşli dolu gelmeli, sonrasında ise yara, kanlı nehir, ölmüş sığır ve balıklar ve daha sonra da kurbağalar ve böcekler gelmelidir. Söz konusu yorum için bk. Wotton, "The ten plagues", 7; Kan belasını ilk sıraya alan Sivertsen ise amfibi hayvan (hem karada hem denizde yaşayan) istilasının kan belasından sonra ikinci sırada değil enkaz ve sel gibi tsunaminin sebep olduğu olaylardan dolayı tatlı su habitatın bozulmasından oldukça sonra gerçekleşmiş olabileceğini belirtmiştir. Sivertsen, *The parting of the sea*, 39.

⁹⁷ Bucaille, *Çıkış Kitabı*, 304.

⁹⁸ Phillips, *Atlantis*, 209-210.

⁹⁹ Phillips, *Atlantis*, 210.

¹⁰⁰ Phillips, *Atlantis*, 210.

¹⁰¹ Sivertsen, *The parting of the sea*, 37-38.

linin alışıktığı dalga boyundan üç dört kat daha yüksektir. Delta düzlüğünün topoğrafyası dikkate alındığında dev dalgaların sahil kesiminde sele sebep olduğu, yakın kanallara girdiği ve muhtemelen tatlı su gölleri ile göletleri etkilediği söylenebilir. Böylece içme suyu kaynaklarının birçoğu kirlenmiş ve sudaki oksijen oranı da artan bulanıklıkla bozulmuş olmalıdır. Bu durum da birçok tatlı su balığının ölmüş olması da muhtemeldir.¹⁰²

Tufanın yer kaynaklı (tsunami) olduğu varsayıldığında yukarıda sözü edilen ihtimaller gündeme gelmektedir. Tufanın Tevrat'taki dolu belasını da teyit edecek şekilde gök kaynaklı (yağmur-dolu) olduğu düşünüldüğünde ise "meteorolojik türbülans ya da gök gürültülü yağmurların, partiküllerin patlama bulutunda birikmesini arttırdığı ve patlamadan çok uzak yerlere ikincil bir büyük kül yağmurunun yağdığı düşünülebilir. Ayrıca siklonik fırtınadan kaynaklanan türbülansın da kolaylıkla buzlu kül toplarına sebep olduğu bilinmektedir. Bu durumda söz konusu bulut elektrik yüklü olarak toplanmış ve Delta'ya düşmüş, bu ise parıltılı bir dolu yağmuru olarak algılanmış olabilir.¹⁰³ Sonrasında ise kül bulutu muhtemelen en fazla yoğunluğa ulaşmış ve belli bir süre Delta'yı karanlığa mahkûm etmiştir. Karanlık dolu ile de doludan hemen sonra da ortaya çıkmış olabilir.¹⁰⁴

Kan belasının gerçekleşmesinde ise tek hücreli küçük bir organizma olup tüm dünyada sahil boyunca yosun patlamasına ya da kızıl gelgite sebep olan zehirli *dinoflagellat*ların etkili olduğu düşünülmektedir. Son dönemde yapılan araştırmalar, rüzgârla taşınan demir ve demir-oksit içeren tozun okyanusa ya da denize düşmesiyle birlikte bunların *Trichodesmium* denilen ufacık bir organizma tarafından yenildiğini ve bunun sonucunda söz konusu organizma tarafından önemli miktarda çözülmemiş organik nitrojenin okyanus suyuna salındığını göstermektedir. Salınan bu nitrojen de zehirli dinoflagellatların büyümesini desteklemekte ve tozun düşmesinden sonra kızıl gelgit ortaya çıkmaktadır.

¹⁰² Sivertsen, *The parting of the sea*, 38.

¹⁰³ Sivertsen, *The parting of the sea*, s.40-41; Krakatau yanardağının patlamasından sonra Sumatra sahilinde yaşananlar da benzer bir görüntü oluşturmaktadır. Orada da volkanik enkaz topaç büyüklüğünde dolu gibi düşmüş, ateşten sünger taşları yeri ateşe vermiş, ağaçları ve evleri yıkmıştır. Daha zayıf bir patlamadan sonra St. Helens dağının volkanik enkazı dolu taneleri gibi düşmüş ve ürünleri harap etmiştir. Bu konuda bk. Phillips, *Atlantis*, 205.

¹⁰⁴ Sivertsen, *The parting of the sea*, 41.

Minos patlamasından birkaç ay önce ortaya çıkan öncü kül, kayda değer demir oksit taşımaktadır. Kül zerrecelerinin yüzeyindeki sülfürik asit de demirin deniz suyunda yeteri kadar çözünmesini sağlamakta ve *Trichodesmium* kullanımına sunmaktadır. Böylece Delta'nın ötesindeki tuzlu sulara taşınan Santorini tozunun patlama gerçekleşmeden önce kızıl yosun patlamasına sebep olduğu söylenebilir. Rüzgârla külün taşınması dışında tsunamilerin de su sütunu boyunca deniz tabanına uzandıklarından Delta'nın sularına ulaştıklarında toksik patlama (toxic bloom) ya da kızıl gelgiti (red tide) bu kıyılara taşıdıkları bilinmektedir. Bu toksinler de birçok balığı öldürmüş olmalıdır. Hayatta kalanlar ise daha sonra başlayacak olan asit yağmuru ve tefra serpin-tisine uğramıştır. Demir yönünden zengin ve gül renginde olan tefranın kendisi de yağmurlarla nehre karıştığında suları kırmızılaştırmış olabilir.¹⁰⁵

Kurbağa belki de kara konuşlu omurgalılar arasında bela için en uygun hayvandır. Onlar böcekler gibi çok yavrular. Her bir kurbağa binlerce yumurta bırakır. Normal şartlarda kurbağa yavruları yumurtadan neredeyse tamamen savunmasız olarak çıkar. Bu türün yaşamak için tek şansı sayılardadır. Yavru kurbağa kabuğunu kırdığında yakındaki balık, kendisini yemek için hazır beklemektedir. Bu yüzden sadece bir iki kurbağa yavrusu yetişkin kurbağa olabilir. Bununla birlikte yukarıda sayılan sebeplerden dolayı balıkların ölmesi, kurbağa istilasını kaçınılmaz hale getirmektedir. St. Helens patlamasından sonra Washington'da yaşananlar da bu durumu örneklemektedir. Nitekim bu patlamadan sonra da avcı balıklar öldüğünden yavru kurbağalar yumurtalarında güvende kalmış, çıktıklarında da tehlikeli kimyasallar nehri yıkamış ve balıklar daha dönmemişti. Sonuç ise Washington'u büyük ölçüde kuşatan bir kurbağa afetiydi. Binlerce kurbağa kırsal bölgenin altını üstüne getirmişti. Yollarda, sürüş emniyetini ortadan kaldıran çok sayıda ezilmiş kurbağa vardı. Su yolları tıkanmış, bahçeler kurbağalarla örtülmüş ve evleri kurbağalar istila etmişti.¹⁰⁶

Jeologlar, bundan yaklaşık altmış beş milyon yıl önce dinazorların kökünü kazıyan asteroid ya da kuyruklu yıldız çarpışmasının yerküredeki yaşamın yüzde yetmiş beşini ortadan kaldırdığını tahmin etmektedir. Söz konusu çar-

¹⁰⁵ Sivertsen, *The parting of the sea*, 38-39; Benzer bilgiler için bk. Phillips, *Atlantis*, 206.

¹⁰⁶ Phillips, *Atlantis*, 208-209.

pişmadan böcek, kurbağa ve fare gibi küçük memeliler kurtulmuştur. Zira bunlar yerin altında güvende kalabilmişlerdir. Thera patlaması da -global düzeyde olmamakla birlikte- bu çarpışmaya benzemektedir. Çok kısa bir yaşam döngüsüne sahip olan ve yüksek oranlarda çoğalan böceklerin de böyle bir afetten sonra volkanik patlama külünün altında yaşadıkları ve kendilerinden daha büyük yırtıcı-avcı hayvanlara ve rakiplerine üstünlük sağladıkları söylenebilir. Bu durum da sinek ve böcek istilasının nedeni ve süreci hakkında bizleri bilgilendirmektedir. Tam da söz konusu nedenden -daha büyük hayvanlarla karşılaştırıldığında sineklerin ve böceklerin çok daha fazla çoğalmalarına bağlı olarak- böcek akını çoğu zaman volkanik patlamalarla eş zamanlı olarak karşımıza çıkmaktadır. Felaketten sağ kalan böcekler, kül örtüsünden dolayı muhtemelen yeni doğal ortamlar ve gıda kaynakları aramaya koyulmaktadır.¹⁰⁷ Çünkü böcekler tefra yağmuruna karşı çok hassastır. Yüzeylerindeki mum katman gider ve susuz kalırlar. Kül onların soluk borularını tıkar ve uçma kabiliyetlerini ortadan kaldırır. Bu çerçevede Nil Deltası'ndaki böceklerin de tefra yağmuru başladığında sığınak bulma çabasına girdikleri ve böylece böcek/sinek istilasının başladığı söylenebilir.¹⁰⁸

Kül örtüsüyle bağlantılı olarak muhtemelen hayvanlar da tarlalarda asitli tozu soluduklarından ya da otlarıırken külleri midelerine indirdiklerinden salgın hastalığa yakalanmışlardır.¹⁰⁹

Tevrat'ta Hz. Musa ve Harun'un, ocak kurumunu havaya savurmalarıyla insanların ve hayvanların ciltlerinde oluştuğu söylenen çiban da rüzgârla taşınan tozun/külün etkisini hatırlatmaktadır. İlgili afeti anlatan İbranice sözcüğün Ugaritçe'deki "yanık" (burn) sözcüğüyle alakalı olması bu tezi güçlendirmektedir. Bu kapsamda ilk hafif kül yağmurunun, asit taşıyan bir toz olduğu için bit ya da sivrisinek ısırığı ya da tatarcık gibi insanların ve hayvanla-

¹⁰⁷ Phillips, *Atlantis*, 207.

¹⁰⁸ Sivertsen, *The parting of the sea*, 40; Batı Hindistan'daki Martinique adasındaki Pelee dağının patlaması sonucu ortaya çıkan tüyler ürpertici sonuç da bu duruma benzemektedir. O zaman da volkanik enkaz St. Pierre limanının çevresini kaplamış ve otuz bin insanı öldürmüştü fakat korku bitmek bilmemişti. Dev sürüler halinde uçan karıncalar şeker ekim yerlerinde işçilere saldırmıştı. Onlar kaçarken bu yaratıklar onların derilerini korkunç asidik iğnelerle yakmıştı. Bu böcek istilası şans eseri volkanik patlamadan sonra gerçekleşmemişti. Bu konuda bk. Phillips, *Atlantis*, 207-208.

¹⁰⁹ Sivertsen, *The parting of the sea*, 40

rın cildini irite eden toz olarak algılanmış olması mümkündür.¹¹⁰ Bu durumda sinek belasıyla başlayan, hayvan hastalığıyla devam eden bu durumun ciltte kabarmalara neden olduğu söylenebilir. Kül yağmurunun farklı belirtileri ve gittikçe kötüleşen etkileri, daha sonra bunların Kitab-ı Mukaddes'te ayrı olaylar olarak anlatılmasını beraberinde getirmiştir.¹¹¹ Kur'an'da ise kül yağmuru ve sinek/böcek etkisiyle oluşan afetlerin birden çok anlama gelebilen lafızlarla (kummel-tufan) ifade edilmesi hem vakıaya uygunluk hem de icâz açısından dikkat çekmektedir.

Sonuç

Bilimsel veriler, tefsir kaynaklarında aktarılan rivâyetler ve Tevrat verileri, Kur'an'da firavun ve kavmine dokuz adet olarak gönderildiği bildirilen ayetlerden A'râf suresinin ilgili ayetinde sayılan beşinin Tevrat'taki *on belaya* karşılık geldiğini göstermektedir. Bu çerçevede *on beladan* dolu ve karanlığın *tufana*; sivrisinek/bit, sinek/böcek ve çıban belalarının *kummele* karşılık geldiği söylenebilir. İlk doğanların ölümü ve veba/sığır hastalığı ise bilimsel veriler bağlamında *kummel*, anlam yelpazesi bağlamında ise *tufan* kavramının içinde yer almaktadır. Tevrat'ta on adet olarak sunulan belaların bilimsel araştırmaların sunduğu verilere uygun biçimde Kur'an'da beş ayet olarak zikredilmesi birbiriyle bağlantılı ve yakın musibetlerin anlatımında birden fazla anlama gelen lafızların seçilmesiyle icâzın yakalanması bağlamında değerlendirilebilir. Tevrat'ta ise bazı Batılı araştırmacıların da ifade ettiği gibi daha az sayıdaki belanın çoğaltılarak hikayeleştirildiği söylenebilir. Bu kapsamda sivrisinek/bit, sinek/böcek, sığır hastalığı ve çıban gibi belalar, Kur'an'da tek ya da iki lafız ile anlatılmasına karşın Tevrat'ta ayrı belalar olarak hikâye edilmiştir.

Mucizevi olayların doğa kanunları çerçevesinde gerçekleştiği, onları ihlal etmediği ve birçok değişkenin en uygun zaman, mekân ve şartlarda buluşması ile ilahi iradenin gerçekleştiği varsayımının söz konusu musibetleri açıklayacak güçte olduğu görülmektedir. Tufan olayı ile çekirge, kummel ve kurba-

¹¹⁰ Sivertsen, *The parting of the sea*, 39-40.

¹¹¹ Sivertsen, *The parting of the sea*, 40-41; St. Helens yanardağının patlamasıyla ortaya çıkan ince toz da çıbanlara sebep olmuş ve yüzlerce insan ciltte kızarıklık, ağrı ve çıbandan dolayı hastaneye kaldırılmıştır. Çok sayıda sığır, at ve besi hayvanı telef olmuş, bir o kadarı da asidik külü uzun süre solumaktan ölmüştür. Bu konuda bk. Phillips, *Atlantis*, 206.

ğa istilalarının hemen her dönemde ve bölgede görülebilecek türden musibetler olmaları söz konusu olayların kevnî yasalar çerçevesinde ele alınmasını kolaylaştırmaktadır. Kan ayetinin de Kur'an'da iki farklı durumun ortak özelliği ya da özelliklerden dolayı aynı lafızla ifade edilmesine dayalı üslup özelliğine bağlı olarak "suyun renk olarak kırmızılaşması" biçiminde anlaşılması mümkündür. Bu durum söz konusu musibetlerle ilgili tabiatıta cari kanunlar dairesinde yapılan açıklamaları tekellüf izleniminden uzak kılmaktadır.

Dikkat çeken diğer bir husus ise konumuzla ilgili ayetin aktarımında kısa ve öz bir anlatımın benimsenmiş olmasıdır. Bu durumun, söz konusu olayların nüzul toplumunun kültürel hafızasında bulunması ve Kur'an'ın kısaca anlatımıyla hedeflediği mesajla ilgili olduğu söylenebilir. İlgili olayın Kur'an'da detaylandırılmadan ve olağanüstülüklerle mukayyet kılınmadan aktarılması, nüzul dönemindeki kültürel hafıza ile tamamlanması ve yapı unsurları tam bir kısaca haline getirilmesi ameliyesini beraberinde getirdiği gibi aynı durum ilgili olayın bilimselci zihinler tarafından tabiat kanunları dairesinde anlaşılabilir ve açıklanabilir kılmıştır. Bunun neticesinde ilgili musibetlerin, tabiat kanunlarını aşarak değil, Mısır'da gerçekleşen doğa olayları sonucu ortaya çıktığı ya da son dönemdeki yaygın kanaate uygun olarak Ege Denizi'ndeki Thera yanardağının patlaması sonucu oluşan kül bulutları ve tsunami dalgalarıyla bağlantılı olduğu görüşü dile getirilebilmiştir. Bu durum, klasik dönemde olağanüstülük, modern dönemde olağanlık kutuplarında yer alan yaklaşımların hem müfessirin ve döneminin hâkim paradigmasından kaynaklandığını hem de Kur'an'ın her iki yaklaşımı da mümkün kılan üslup özelliği ile bağlantılı olduğunu göstermektedir.

Söz konusu musibetlerin gerçekleşme sırasıyla ilgili olarak Tevrat'taki sıralamanın yanlış olduğu batılı araştırmacılar tarafından dile getirilmektedir. İlgili konunun bilimsel yönü İslam âlimleri tarafından Kur'an eksenli olarak araştırılmadığından Kur'an'daki sıralamayla ilgili İslamî kaynaklarda veri bulunmamaktadır. Ne var ki Batılı araştırmacıların Tevrat ve bilimsel veri eksenli görüşleri dikkate alındığında Kur'an'daki sıralamanın Tevrat'takinden daha sağlıklı olduğunu söylemek mümkündür. Bu çerçevede kıtlık ve kuraklıkla sınanan toprakların iç ya da dış faktörle gerçekleşen ve yer veya gök kaynaklı olarak bir selle suya boğulduğu, böylece ilk yağmurlardan sonra kümeler halinde yumurtalarından çıkıp bitkilere saldırmasıyla bilinen çekir-

gelerin her yeri istila ettiği, yağmur ve selle ilgili olarak su kenarlarında ya da üstlerinde görülen sinek sürülerinin belirlediği, sudaki bulanıklıktan ya da yarıdağ küllerinin etkisiyle ölen balıklardan kurtulan kurbağaların etrafa yayıldığı ve eş zamanlı olarak sudaki renk değişiminin yaşandığını düşünmek mümkündür.

Kaynakça

- Âlûsî, Şehabeddin Mahmud. *Rûhu'l-Me'ânî fî Tefsîri'l-Kur'âni'l-'Azîm ve's-Seb'i'l-Mesânî*. Beyrut: Dârü İhyâi't-Türâsî'l-Arabî, b.y.
- Ateş, Süleyman. *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsîri*. İstanbul: Yeni Ufuklar Neşriyat, 1988.
- Bettani, Dr. Noor Muhammad Danish; Shah, Irfan Ali. "Sir Syed's Religious Thought: A Critical Analysis". *Pashto*. 45 (Ocak-Haziran 2016): 42-56.
- Binns, L. Elliott: *From Moses To Elisha: Israel To The End Of The Ninth Century B.C.*, London: Oxford University Press, 1957.
- Birişik, Abdülhamit. *Hind Altkitası Düşünce ve Tefsir Ekolleri*, İstanbul: İnsan Yayınları, 2012.
- Bucaille, Maurice - Fatoohi, Louay - Al-Dargazelli, Shetha. *Musa & Firavun: Çıkış Kitabı*. trc. Ayşe Meral, İbrahim Kapaklıkaya. İstanbul: Gelenek Yayıncılık, 2002.
- Cassuto, Umberto. *A Commentary on the Book of Exodus*. İbraniceden trc. Israel Abrahams. Jerusalem: The Hebrew University Magnes Press, 1997.
- Dahhâk b. Müzâhim. *Tefsîru'd-Dahhâk*. Der. ve Thk.: Dr. Muhammed Şükrî Ahmed ez-Zâviyetî. Kahire: Dârü's-Selam, 1999.
- Desplancques, Sophie. *Antik Mısır*. trc. İsmail Yerguz. Ankara: Dost Kitabevi, 2006.
- Esed, Muhammed. *Kur'an Mesajı, Meal-Tefsîr*, trc. Cahit Koytak, Ahmet Ertürk, İstanbul: İşaret Yayınları, 1999.
- Hornung, Erik. *Mısır Tarihi*. trc. Zehra Aksu Yılmaz. İstanbul: Kabcı Yayınları, 2004.

- İbn Âşûr, Muhammed Tahir. *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*. Tunus: ed-Dâru't-Tunusiyye li'n-Neşr, 1984.
- İbn Kesîr ed-Dîmeşkî, İmâdüddîn Ebi'l-Fidâ İsmail. *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm*. thk. Mustafa es-Seyyid Muhammed, Muhammed es-Seyyid Reşad. Giza: Müessesetü Kurtuba, 2000.
- İbn Manzûr. *Lisânü'l-Arab*. thk. Abdullah Ali el-Kebîr v.dğr. Kahire: Dârü'l-Maârif, b.y.
- İsfahânî, Ebü'l-Kasım el-Hüseyin b. Muhammed er-Râğıb. *el-Müfredat fi Garibi'l-Kur'an*. thk. Muhammed Seyyid Keylani. Beyrut: Darü'l-Marife, b.y.
- Kâsımî, Muhammed Cemaleddin. *Mehâsinü't-Te'vîl*. b.y.: Dâru İhyâi'l-Kütübi'l-Arabiyye, 1957.
- Kirsch, Jonathan. *Moses A Life*. New York -Canada: The Random House Ballantine Publishing Group, 1998.
- Madrigal, Marc. *Mısır'dan Çıkış ve Arkeoloji*. b.y.: Kutsal Kitap ve Arkeoloji, 2014.
- Mâtürîdî, Ebû Mansur Muhammed b. Muhammed es-Semerkindî. *Te'vîlâtü'l-Kur'ân*. thk. Ertuğrul Boynu Kalın, Bekir Topaloğlu. İstanbul: Mizan Yayınları, 2006.
- Nesefî, Ebü'l-Berekât Abdullah b. Ahmed b. Mahmud. *Tefsîru'n-Nesefî: Medâriku't-Tenzîl ve Hakâiku't-Te'vîl*. thk. Yusuf Ali Bedivi, Dördüncü Baskı. Dımaşk/Beyrut: Dâru İbn Kesîr, 2008.
- Noegel, Scott B. "Moses and Magic: Notes on the Book of Exodus". *Journal of the Ancient Near Eastern Society*. 24 (1996): 45-59.
- Phillips, Graham. *Atlantis and the Ten Plagues of Egypt: The Secret History Hidden in the Valley of the Kings*. Vermont: Bear & Company, 2003.
- Öz, Mustafa, "Ahmed Han, Seyyid", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV Yayınları, 1989, 2: 73-75.
- Râzî, Fahreddin. *Mefâtihu'l-Gayb: Tefsîru'l-Fahri'r-Râzî: et- Tefsîru'l-Kebîr*. Beyrut: Dârü'l-Fikr, 1981.

- Reşid Rıza, Muhammed. *Tefsîru'l- Kur'âni'l-Hakîm: Tefsîru'l-Menâr*. İkinci Baskı. Kahire: Dârül-Menâr, 1947.
- Sayı, Ali. *Firavun, Hâmân ve Kârün Karşısında Hz. Musa*. İstanbul: İz Yayıncılık, 1992.
- Sivertsen, Barbara J. *The Parting of the Sea: How Volcanoes, Earthquakes and Plagues Shaped the Story of Exodus*. New Jersey: Princeton University Press, 2009.
- Suyûtî, Celaledin. *ed-Dürrü'l-Mensûr fi't-Tefsîri bi'l-Me'sûr*. thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî. Kahire: Merkezü Hecer li'l-Buhûsi ve'd-Dirâsâtî'l-Arabiyye ve'l-İslâmiyye, 2003.
- Taberî, Ebu Ca'fer Muhammed b. Cerîr. *Câmi'u'l-Beyân 'an Tefsîr-i Âyi'l-Kur'ân: Tefsîru't- Taberî*. thk. Dr. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî. Kahire: Dâru Hecr Yayınları, 2001.
- Tantâvî Cevherî. *el-Cevâhir fi Tefsîri'l-Kur'âni'l-Kerîm*. İkinci Baskı. Mısır: Mustafa el-Bâbî el-Halebî ve Evlâdüh, H 1351.
- Vâhidî, Ebü'l-Hasen Ali b. Ahmed b. Muhammed. *et-Tefsîru'l-Basît*. Riyad: Câmi'atü'l- İmâm Muhammed b. Suûd el-İslâmiyye İmâdetü'l- Bahsi'l-İlmî Silsiletü'r-Resâilî'l-Câmi'iyye 105, H 1430.
- Vercoutter, Jean. *Eski Mısır (L'Egypte ancienne)*. trc. Emine Su. İstanbul: İletişim Yayınları, 1992.
- Wotton, Roger S. "The Ten Plagues of Egypt". *Opticon* 1826. 3 (2007): 1-8.
- Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi. *Hak Dini Kur'an Dili*. İstanbul: T.C. Diyanet İşleri Reisliği Neşriyatı, Matbaa-i Ebüzziya, 1936.
- Zeccâc, Ebu İshak İbrahim b. Serî. *Ma'âni'l-Kur'ân ve İ'râbuhû*. thk. Abdülcelil Abduh Şelebî. Beyrut: Âlemü'l-Kütüb, 1988.
- Zemahşerî, Cârullah Ebü'l-Kasım Mahmud b. Ömer. *el-Keşşâf 'an Hakâik-i Gavâmizi't-Tenzîl ve 'Uyûnu'l-Ekâvîl fi Vücûhi't-Te'vîl*. thk. eş-Şeyh Adil Ahmed Abdülmecud, eş-Şeyh Ali Muhammed Muavviz. Riyad: Mektebetü'l-Abikan, 1998.